

liberi in patriam, et ad me meumque templum et Ecclesiam revertantur. Ita S. Hieronymus, Albertus et Hugo. Huc facit quod Josephus lib. XI *Antiq.* cap. II, scribit Ptolemaeum Philadelphum, qui post Ptolemaeum Lagi Alexandro Magno in regno Aegypti successit, centum viginti milia Iudeorum ex Aegypto libertate donata in Iudaeam remisit, eaque beneficentia obtinuisse ab Eleazaro pontifice 72 interpretes, qui S. Scripturam ex Hebraeo in Graecum idioma transferrent (1).

AD TERRAM GALAAD ET LIBANI ADDUCAM EOS. — Puta in Iudaeam, cujus limites sunt Libanus et Galaad. Myslice, ad Ecclesiam Christi quae fortis est, pulchra et amena, uti Galaad, Libanus, omnisque terra Iudaeae olim promissa. Unde sequitur: « Et non inveniatur eis locus, » scilicet, sufficiens, q. d. Maxima erit multitudo fidelium, tum Iudeorum sub Machabeis, tum potius christianorum sub Christo et Apostolis, adeo ut templa et Ecclesiae eos non capiant; *secundo*, Sanchez, q. d. non inveniatur eis locus, id est ipsi non inveniatur in loco pristino, puta in Aegypto et Assyria, quia redibunt in Jerusalem. Unde Septuaginta vertunt: *Non relinquatur ex eis ultus*; ut sit hypallage. Anagogice, q. d. Locus fidelium post mortem, postque diem iudicii non inveniatur amplius in terra, quia ipsi ex terra transferentur in caelum.

Vers. 11. **II. ET TRANSIBIT IN MARIS FRETU.** — Varii varie haec explicant. *Primo*, Iudaei haec ad litteram expectant, quasi portenta futura et facienda a suo Messia, sicut facta sunt a Mose in mari Rubro. Verum quia ad litteram hoc capite agit de Machabeis, eorumque victoriis portentosis, hinc *secundo*, magis appositum huic loco est, quod

(1) Quod autem nulla Hebraeorum et Babyloniarum et Persiarum recedendorum hic mentio fit, mori nonnullis, ut hoc oraculum ayo Zacharia antiquiori assignarent, atque a vate quodam, qui Ahaso regnante, brevi, postquam deportati a Teglatphalassare in Assyriam regni Israelitici civis fuisset (IV Reg. xv, 29), consignatum existimarent. (Vide Bertholdi *Isaogoe*, part. IV, pag. 1714-1724.) Verum cum Iudeorum quidem illorum qui a Nabuchodonosoro Chaldaeam abducti fuissent, pars magna Zachariae aetate in patriam rediisset, Rubenites autem, Gadites et Manassites a Pinalo et Teglatphalassare, Assyriorum regibus, in exilium ducti, eo tempore nondum reversi essent, in prompta est ratio, cur Zacharias de solis Israelitici restandis verba faciat. Nominatur igitur *Assyria* quod decem tribus olim in Assyriam essent deportatae, IV Reg. xvii, 6; *Aegyptus* vero, quod multi Israelitarum eversa sua republica a Salinasare sponte sese eo contulissent, quemadmodum multos Iudeorum metu irruptionis Chaldaeorum, Aegyptum migrasse legitimus, *Jerem. xlvi, 7*. De solis regni Israelitici civibus quondam reditibus hic agi; apparet quoque ex altero huius versus hemistichio, quo Jova promittit, se exules per Assyriam et Aegyptum dispersos reducere velle *ad terram Galaad et Libani*, quo decem tribuum regnum describitur, quod in duas commode partes disperiri potuit, Trans-Jordanem quae *Gileaditis* vocatur et Cis-Jordanem quae quondam Libani montibus vallabatur, *hinc terra Libani* dicitur, ut *Deut. m. 28*. (Rosenmüller.)

tradunt Hebraei prisci apud S. Hieronymum ac Remigium et Hugo, scilicet Iudaeos olim in Graeciam profugos, tempore Machabeorum, per fretum angustum Propontidis, quod Chalcedonem a Constantinopoli segregat, transisse, ut redirent in Iudaeam. Verum nusquam legitimus fretum hoc percussum et siccatum a Deo, ut Iudaei sicco pede pertransirent. *Tertio*, alii putant hic notari Alexandrum Magnum, qui cum exercitu mare Pamphylicum sicco pede transmisit, pergens contra Darium et Persas, teste Josepho lib. II *Antiq.* cap. vii. Verum hoc viris doctis fabulosum videtur; et Josephus, licet id ex aliis referat, non tamen approbat. Adde, quid hoc ad Iudaeos et Machabeos? Dico ergo esse hic continuum metaphoram sive allegoriam, qua sub schemate miraculose transitus Hebraeorum per mare Rubrum duce Mose, et per Jordanem duce Josue in terram promissam, describit similem non mirabilem, sed mirabilem transitum Iudeorum toto orbe dispersorum per maria et gentes, felicemque reditum in Iudaeam, cum audierint ejus felicitatem, et victorias partas a Machabeis, q. d. Pacem ut Iudaeis in Jerusalem redeuntibus omnes viae, maria et flumina sint pervia; removebo omnes obices et obstacula, adeoque si opus sit, siccabo mare et flumina, ut siccavi sub Mose, quando ipse virga percussit mare Rubrum, et sub Josue, quando confudi, divisi et siccavi profunda fluminis Jordanis; quin et humillabo superbiae atque potentiam Assyriorum, Aegyptiorum, aliarumque gentium hostilium, faciamque ut populum meum refinere, aut ab hoc suo in Iudaeam reditu remorari nequeant. Nominat praesertim alios Aegyptios et Assyrios, quia hi olim crebro et vehementer afflixerunt Israelitas, eosque in captivitate detinuerunt. Ita Theodoratus.

Myslice, id verius in Apostolis et eorum sequacibus, quibus Deus viam patefecit per terras, maria et flumina, ut omnes gentes adirent, easque Ecclesiae aggregarent, juxta illud *Isai. xi, 13*: « Et desolavit Dominus linguam maris Aegypti, et levavi manum suam super flumen, in fortitudine spiritus sui: et percussit eum in septem rivis, ita ut transeant per eum caelesti » sicut Augusto Caesari Aegyptum invadenti, viamque per suam monarchiam in Aegyptum et in omnes gentes Apostolis pandenti, contigit, uti ibidem dixi. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Clarus, Arias, Vatablus et alii. Ubi nota: In Scripturis hostes Ecclesiae Dei vocantur Aegyptii, Assyrii, Chaldaei: quia hi fuerunt hostes Israelis et Synagoga, quae fuit quasi aurora et parens Ecclesiae.

CONFUNDENTUR OMNIA PROFUNDA FLUMINIS. — « Fluminis, » id est fluminum, sed dicitur « fluminis, » quia alludit ad Jordanem siccatum a Josue. Dices: Quid est *confundentur*? Respondent aliqui, *confundentur*, id est commiscebuntur, sicut Jordanis aquae a Josue divise, repressa, et in unum locum coactae, intumescentes, confusa, id est

commixtae et convolutae fuerunt. Verum hebraeo *בִּישׁוּ* hoc non significat commiscere, sed confundere, id est pudescere. Dico ergo flumina metaphorice dici confundi et pudescere, cum suo alveo, quasi suo jure et hereditate, contra naturam privantur, ab eoque vi expelluntur. Si enim haberent sensum et sanguinem, utique ob hanc vim et quasi ignominiam, quam invite subeunt, pudescerent et erubescerent, quod suo loco violenter excedere, eumque hominibus, puta Hebraeis, cedere debeant. Sic iratus confunditur, cum iram suam explere nequit, dum illa a potentiori quopiam reprimatur et refringitur. Confundi ergo profunda fluminis, idem est quod siccare. Unde pro *confundentur*, Pagninus et Tigurini vertunt, *siccabuntur*, et ita ad verbum punctum est in Hebraeo. Nam *הִבְשִׁיעוּ* *hobiseu* proprie dicitur *אִבְשִׁיעוּ* *ibeseu*, id est siccare; Noster deduxit

a *בִּישׁוּ* hoc, id est confundi, pudesceri; quare videtur legisse alio puncto *הִבְשִׁיעוּ* *hebesiu*, quod quoniam ordines verborum imperfecerunt apud Hebraeos saepe confunduntur, ac verba quiescentia *אִבְשִׁיעוּ*, tempora sua mutantur a quiescentibus, *pe vid*, puta *hes a tabes*, et sic *hobiseu* ponitur pro *hebesiu*. Simili modo dixit Joel cap. i, 10: « Confusum est vinum, » et vers. 12: « Vinea confusa est, » id est siccata est, elanguit, evanuit. Vide ibi dicta. Jam sensus hujus loci est in quem paragrapho praecedenti assignavi.

12. CONFORTABO EOS IN DOMINO (in me, qui sum Dominus. Est enallage, loquitur enim Deus de se in tertia persona) ET IN NOMINE (id est virtute, potentia et invocatione) EIUS AMBULABUNT, — pergentque strenue et alacriter Iudaei in Jerusalem, fideles in Ecclesiam militantem in terris, et ex ea in triumphalem in caelis.

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicit Zacharias, cap. x, Machabeorum bella et victorias, mino prosequitur ea quae post illos futura erant, et obventura Iudaeis per Romanos. Hoc ergo capite predicit exitum Hierosolymae, puta urbis et templi, iam recens a Zorobabele, et Jesu filio Josedeae edificati, faciendum a Tito et Romanis, idque ob Iudaeorum peccata, praesertim ob Christum ab eis occisum et venditum triginta argenteis. Quare ut peccata haec declinet, itaque exitum evadant, Deus Zachariam facit pastorem, id est, prophetam, ut futura haec predicat et comminatur. Hinc, vers. 7, sumi duas virgines pastoritias, quibus quasi pastor, populum quasi gregem suum pascat: unam vocat Decus, id est, decoram et gratiosam, alteram vocat Funiculum, quo constringuntur rei. Haec representat duos providentiae et regiminis modos, quibus uti in Israele regendo jam antea usus, ita deinceps usus erat Deus, nimirum virga cui nomen Decus representat amorem, promissa et beneficia, quibus Deus Iudaeos ad se uti olim allezarat, ita per Machabeos eorumque posteris allezatus erat usque ad Christum, qui fuit decus, amor et gratia Dei patris effusa in Iudaeos: altera cui nomen Funiculus, representat timorem, minas et plagas, quae Deus post priorem amoris virgam in morte Christi contractam, pavit et exagitavit Iudaeos per Romanos; quam quia pariter spreverunt, hinc et hanc virgam confregit, eosque abs se abiecit, omnemque eorum curam ac providentiam deposuit; ac eos vers. 45. pastori stulto, cuius formam et habitum induere jubetur Zacharias, ut eum populo representet, pascendos, id est pendendos et maclandos, tradidit (1).

1. Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas. 2. Ulula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: ululate, quercus Basan, quoniam succusis est saltus munius. 3. Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum: vox rugilus leo-

(1) *Primo* continuatur in hoc capite consilium divinum circa religionem Christi, sed quoad Iudaeos, christianam fidem respuentes, scilicet propheta de bello Romano- rum contra Iudaeos. Omnia etenim Zachariae vestigia inter se concatenata sunt, nam postquam capite 12, 1-16, agit de Graecorum victoriis qui de Peris triumpharunt, cap. 13, 11-17, de Machabeorum temporum, qui Graeco- Syrios debellarunt; ad eataem Romanorum decurrit, quod huius prophetae characteribus et historia documentis confirmatur. Nam historia docet Romanos in terram Iudaeam a Septentrione irruptionem fecisse, illamque exercitibus suis implevisse, usque dum Ierosolymam everterint, Iudaeosque per totum orbem disperserint. Proponitur igitur Iudaeis materia lamentandi, *primo*, ob urbem Iudaeae subjectionem et Hierosolymae excisionem, 1, 2; *secundo*, ob principum et praesidum perditionem, 3; *tertio*, ob Dei punitionem, 4; *quarto*, ob mutuum sumorum et infirmorum eadem, ubi causam addit, cur populum suum rectoribus malis permitat Deus; quod iratus illi ob sua peccata nulla erga eum clementia mittit, 5-7. *Secundo*, ut peccata haec declinet, etc. Vide supra Cornelli Synopsin. Longe a vero sensu et contextu discedere nobis videtur

num, quoniam vastata est superbia Jordanis. 4. Hæc dicit Dominus Deus meus: Pascē pecora occisionis, 5. quæ qui possederant, occidebant, et non dolebant, et vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus: et pastores eorum non parcebant eis. 6. Et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, et in manu regis sui: et occident terram: et non erum de manu eorum. 7. Et pascam pecora occisionis propter hoc, o pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, et alteram vocavi Funiculum: et pavi gregem. 8. Et succidi tres pastores in mense uno, et contracta est anima mea in eis: siquidem et anima eorum variavit in me. 9. Et dixi: Non pascam vos: quod moritur, moriatur: et quod succiditur, succidatur: et reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui. 10. Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus: et abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum, quod percussit cum omnibus populis. 11. Et in irritum deductum est in die illa: et cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est. 12. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam, et si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. 13. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatum sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, et projecit illos in domum Domini ad statuarium. 14. Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam et Israel. 15. Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti. 16. Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quaeret, et contritum non sanabit, et id quod stat, non enutrit, et carnes pinguium comedit, et ungulas eorum dissolvit. 17. O pastor, et idololum, derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, et super oculum dextrum ejus: brachium ejus ariditate siccabitur, et oculus dexter ejus tenebrensens obscurabitur.

VERS. 1. 4. APERI, LIBANE. — Querens, quid hic significat Libanus? Theodoretus et Chaldaeus putant significare gentes vicinas et hostiles Judæis, quales erant Syri, Idumæi, Moabitæ: Libanus enim erat terminus Judææ et initium gentium, puta Syro- rum versus Aquilonem. Censent ergo hic gentibus excidium intentari, eo quod Judæis reditum e Babylone, templique et urbis restaurationem inviderint, et pro viribus impederint. Verum sequentia omnia Judæos spectant, non gentes, ac in primis illud vers. 3: « Vastata est superbia Jordanis. » Quocirca cæteri omnes, ut S. Hieronymus, Cyrillus, Haymo, Remigius, Hugo, Lyranus, Dionysius, Vatablus, Arias, Ribera, Mariana, Sanchez, a Castro et alii constanter et unanimiter censent per Libanum hic accipi Jerusalem et templum (1). Primo enim tam urbs quam tem-

P. Kiber, dum hic agi de religione Dei duplici putans, alia sub lege nature, alia sub lege Moysis, addit: prima hæud diu stabilis sub Sem, Cham et Japhet, post divinis occasione Babelis gentes, variata variatum etiam Dei animo experta est, 8; et suis factis et passionibus re- hicta, 9; a Deo demum, sublatō fœdery, abjecta fuit, 10. Secunda vero experta primum singularem Dei ergo se prædicationem, 11; comperita deinceps pro beneficiis ingrata, 12, merita fuit similem a Deo abjectionem, 13, 14.

(1) Libanus quidem Syriæ pars est, sed simul etiam terminus borealis terræ judaicae, et insigne ejus decus. Cum igitur omnia quæ in sequentibus occurrunt, tantum

plum in Judæa, æque ac Libanus mons inelytus in Syria eminebat. Secundo, utrumque ex cedris Libani erat constructum. Tertio, domibus et incolis abundabat, ut Libanus et sylvæ abundant arboribus. Quarto, quia Jerusalem ahebat tyranos, raptores, prædones, ut Libanus alit lupos, leones, ursos aliasque feras, eaque de causa vastata est. Quinto, quia templum candore lapidum candebat, ut Libanus candore nivium, teste Josepho, lib. VI Belli, indeque dictus est Libanus a לבן laban, id est albus, candidus: vel a לבנה labona, id est thus, quia thus est ferax. Templum ergo quod jam cum urbe edificabatur, Zacharias hic vocat Libanum, ejusque finem et exitum in ejus initio prædicit. Unde Chaldaeus pro Libano verit, templum. Simili modo Ezechiel, cap. xvii, 3, Jerusalem vocat Libanum. Vide ibi dicta. Denique alludit ad domum regiam saltus Libani, in Jerusalem edificatam a Salomone, III Reg. viii, 2. Jam censent aliqui hic prædici vastitatem, quam Antiochus Epiphane urbi ac templo intulit tempore Machabeorum, cum pastor et idololum, de quo vers. 17, fuit impius Jason, qui uti simo-

regioni et civitati Judæorum conveniant, dubium esse non potest, nostro loco Libano, ut Ezech. xvii, 3, indicari regionem et civitatem Judæorum. Qui putant Libano indicari Syriam, existimant nostrum caput coherere cum præcedenti; est materia substrata nostri capitis Ingulbris est, illa prioris læta. (Ackermann.)

nice pontificatum emit ab Antiocho; ita seclerate eum administravit, colens Herculeum et deos Antiochi. Verum quia hic intrusus fuit pontifex, quem mox excluserunt Machabei pontifices et principes legitimi, sub quibus maxime floruit Dei templique religio; hinc melius Vatablus, Ribera, a Castro et alii passim censent hic agi de vastitate urbi et templo illata per Titum et Romanos. Hi enim funditus combusserunt et diruerunt tam urbem quam templum, cum Antiochus illud non destruxerit, sed tantum suis sacrilegiis profanavit. Ita S. Hieronymus, Haymo, Remigius, Albertus, Hugo, Dionysius, Vatablus, Arias, Ribera. Sensus ergo est: « Aperi, Libane, portas tuas, q. d. O Jerusalem, et templum jam recens exstructum tabulis cedrinis ex Libano allatis, aperi Romanis venientibus portas tuas, quia illis non poteris resistere: frustra enim illis eas claudes, quia ipsi sua vi et robore omnia perfringent. Hujus rei symbolum et presagium fuit, quod Josephus lib. VII Belli, cap. xii, narrat ante captam a Tito urbem, Orientalem portam templi aeneam, quæ a viginti viris claudi poterat, sponte sua hora sexta noctis in Paschate fuisse apertam. Huc pariter facit quod tradunt Hebræi, et ex iis R. David, Lyranus et Galatinus lib. IV, cap. viii, nimirum 40 annis ante eversum templum a Romanis, portas templi quæ vespere claudebantur, nocte sponte fuisse reseratas, ac summo mane venientem eo R. Johanan filium Zachai, qui inter Rabbinos eminebat, dixisse: « O domus, o sacra domus, quid sibi vult quod tu tibi timeas? Equidem scio interitum tibi ac vastationem imminere, et jam olim vaticinium illud de te editum fuisse: Aperi, Libane, portas tuas. » Quod si verum est, apte huic loco congruit; ubi solerter conjicit Ribera portas templi sponte sua apertas fuisse eodie præcise, quo Christus mortuus est in cruce, et velum templi scissum est a summo usque deorsum. Convenit enim tempus scilicet quadragesimum annus ante urbis excidium, quo Christus passus est; excisa est enim urbs anno secundo Vespasiani, qui fuit ab ortu Christi 73, teste Eusebio in Chronico. Denique in Paschate passus et mortuus est Christus; perinde ac in Paschate portas templi reseratas scribit Josephus.

ET COMEDAT IGNIS CEDROS TUAS. — Primo, ad litteram, q. d. Sicut, o Jerusalem, nuper vidisti tuas magnificas aedes et palatia ex cedris, abietibus et querebus constructa comburi a Chaldaeis, ita rursum idem visura et passura es a Romanis. Secundo et melius, symbolice cedri vocantur summi principes et pontifices: abietes, prepositi, senatores, consules et præfecti minores; quereus, divites et fortes viri. Unde Chaldaeus verit, satrapæ provinciarum, q. d. Ignis hic tue vastitatis et incendii afflabit et consumet omnes tuos principes, præfectos, nobiles et divites. Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Eusebius, lib. VIII Demonstr. cap. iv: unde explicans subdit Propheta:

2. ULULAE, ABIES, QUIA CEDIDIT CEDRUS, — q. d. Vers. 2. Ululate, senatores et magistratus minores, quia ceciderunt principes, qui vos ahebant et protegēbant, ac proinde et vos pariter cadetis, occidendi, vel capiendi a Tito et Romanis. Hoc est quod subdit: « Quoniam magnifici (principes) vastati sunt. » Est ergo parcemia.

ULULATE, QUEREUS BASAN, — puta potentes et opulenti, qui inter Judæos eminetis sicut quereus in Basanide. Chaldaeus verit: Ululate, satrapæ provinciarum.

QUONIAM SUCCISUS EST SALTUS MUNITES, — puta Jerusalem munita, quam vocat saltum vel sylvam, quia persistit in metaphora Libani, montis et sylvæ.

3. VOX ULULATIS PASTORUM. (Aliqui, ut a Cas-

tro, censent Prophetam loqui presentibus Judæis, qui dolebant fabricam templi secundi non æquare magnificentiam primi, q. d. Dolent nunc magistratus, quod videant adeo extenuatam templi magnificentiam: rugiunt principes et leones, quia vident modo splendorem illum antiquum Jerusalem obscuratum. Verum non est quod doleatis, sed periculo præterito edocti, gratias agite de presentibus, licet minori felicitate; quod opportune admoneo vos, ne a statu, in quo nunc estis, decidatis in similem captivitatem, a qua nunc estis liberati. Verum quia hæc pertinent ad præcedentia, in quibus futurum a Romanis urbis templique excidium clare prædixit, hinc eodem referenda sunt, q. d. Videor mihi eminus ex alta prophetiæ specula videre extremam Hierosolymam cladem, ac in ea audire ululatus civium, presertim pastorum, id est sacerdotum et pontificum: quia vastata est magnificentia eorum; quia scilicet combustum est magnificum templum, ejusque vasa et vestes, quibus magnifice vestiti incedebant pontifices, et ejus oblationibus et opibus splendide vivebant. Eversa ergo est magnificentia templi, magnificentia sacerdotum. Videor quoque mihi audire ululatum principum et magistratum quasi rugulum leonum, qui avare et tyrannice dominabantur populo, in eumque quasi leones ferociter, superbe et rapaciter grassabantur. Hi enim rugiunt et ululant, quia VASTATA EST SUPERBIA JORDANIS, — puta superba eorum palatia, prædia, ville, agri et sylvæ, quæ juxta Jordanem possidebant, ut ejus fluentis irrigarent, ferentque fertilia ad fructum, æque ac amœna ad aspectum. Alludit ad leones, quorum copia erat in silvis juxta Jordanem. Hi enim, agris et silvis a Romanis vastatis, gregibusque ibidem pasci solitis, occisis, vel abductis, pariter rugiebant, eo quod latibulis, æque ac gregum prædis escisque suis privati, vel fame mori, vel alio migrare cogentur. Hinc illud Cantic. iv, 6: « De vertice Sanir et Hermon, de cubillis leonum, de montibus pardorum. » Sanir enim et Hermon erant juxta Jordanem: Ita Clarus, Arias, Vatablus et alii. Addit S. Hieronymus excruciatum pariter a

Moriente Christo porta templi aperta sunt.

Libanus inde dicitur.

Deo, partim a Romanorum copia fuisse Jordanem; quocirca leones pre sili irruisse. Unde Chaldeus vertit: *Quia exsiccata est propter eos elatio Jordanis*. Sole enim Jordanis affluentibus aquis ex resolutione nivium effertur et intumescere. Septuaginta, *quia miser factus est fremitus Jordanis*. Solent enim aque copiose inter se, vel ad saxa allise fremere. Nam hebraeum *geon* significat magnificentiam et arrogantiam, quae fremitus est causa.

VERS. 4. 4. PASCE PECORA OCCISIONIS. — puta Judeos occisioni a Romanis, quasi oves et pecora destinatos.

Quæres, ad quem et a quo dicitur *pasce*? Respondet Theodoretus, et ex eo Ribera, id dici a Patre æterno ad Christum filium jam incarnatum, q. d. Tu, o Christe, fili, pasce et doce Judeos, si quo modo penitentem, et ad te convertantur, itaque evadant excidium Romanorum, cui a me addicti sunt.

Simplicius S. Hieronymus, Remigius, Hugo, Lyranus, Vatablus et alii censent hæc esse verba Dei ad Zachariam, q. d. Ego te, o Zacharia, constituo pastorem, id est Prophetam, ut tuis hæc oraculis pascas, doceas et moneas Judeos futuros de futuro excidio, ut illud ipsi per penitentiam et mutationem vite declinare et effugere satagent. Id ita esse patet, quia Zacharias induit hic habitum pastoris: ideoque duas virgas pastoritias assumit, unam nominat *decorem*, alteram *funiculum*, sicut mox vers. 15, assumit formam pastoris stulti: quod de Christo dici nequit. Hinc Chaldeus vertit: *Vaticinare adversus gubernatores, qui constituti sunt ad gubernandum populum meum, et ipsi dominati sunt in eos quasi in oves occisionis, dicentes: Non imputabitur nobis in peccatum*. Ubi nota Judeos hic vocari *oves vel pecora occisionis*. Primo, quia in eos quasi oves impune grassabantur principes et pontifices, eosque vel in anima expilabant et jugulabant prava doctrina et vita, ut eis exprobrat Christus *Math.* cap. xxiii. Ita ex Chaldaeo Theodoretus. Et patet ex eo quod sequitur: « Quæ qui possederant, occidebant. » Oves ergo *occisionis*, vel *escarum*, uti vocantur *Psalm.* xliii, 12, sunt quæ non servantur ad lanam aut lac, non ut tondentur vel mulgentur, sed ut occidantur et devorentur. Sic *Jerem.* xii, 3: « Congrega, ait, eos quasi gregem ad victimam, et sanctifica eos in die occisionis. » Secundo, quia occisioni et gladio Romanorum ob sua scelera, cum suis principibus et pontificibus erant destinati cædique devoti. Ita S. Hieronymus, Remigius, Hugo, Vatablus et alii passim. Rationem dat a Castro: nam jubetur, inquit, Zacharias, ac si pastoriam artem exerceret, representare officium pascenti, quo Deus populum suum pavit diversis temporibus, et deinceps pasturus erat. Et rationem hujus personæ, et quasi fabule assumende docet Deus esse, quod iniqui pastores fuerint causa cur ipse populum deseruerit, et cum pas-

toribus in captivitatem duci permiserit a Chaldeis, et rursus duci permisurus sit a Romanis. Dicit igitur Deus: Age, o Zacharia, sume personam pastoris sapientis, et pasce oves meas, quas stulti pastores et occidunt, et occisioni parant: nam illi quibus eas curandas commisi, jugulant eas, sua luera quærentes, non earum salutem; nec de hoc scelere dolent, quasi nullam culpam commiserint; et vendunt eas, et aucti pretio laudant Deum, dicentes: Benedictus Deus, quia summi ditati; itaque pastores hi non parcent ovibus, sed eas impune expilant et mactant. Simili schemate utitur Jeremias, cap. xxiii, 1: « Væ, ait, pastoribus, qui disperdunt et dilacerant gregem pasce me! » Et Ezechiel, cap. xxxiv, 2: « Væ pastoribus Israel qui pasebant semetipsos! etc., quod crassum erat occidebatis, gregem autem Domini non pascebatis. » Vide illi dicta. Ita a Castro, et recte, nisi quod ipse hæc censet dici de pastoribus præteritis, non de futuris, enim potius, ut dixi, hæc, utpote oracula de urbis excidio, spectant futura, et pastores futuros usque ad tempora Christi et excidii Hierosolymæ. Illis enim iniquis, impiis et tyrannicis opponit suum pastorem, et regimen æquum, piûm et paternum.

5. ET VENDEBAT EA. — scilicet pecora, q. d. Hi vers. 5. pseudopastores ex gregibus sibi commissis questum facebant, eis eorumque filiis, servis, operis, agris, etc., ad sua luera per viam et fraudem abutebantur, perinde ac si eos ad suum questum vendidissent, Est catechesis (1).

6. ET EGO NON PARCAM EIS. — Aliqui futurum Vers. 4. accipiunt pro præterito, scilicet « non parcam (id est non peperi) eis, » puta Ægyptiis, eo quod populum meum oppressissent; aut potius eis, scilicet Israelitis, eo quod fecerint schisma a me et a domo David. Hæc enim de causa tradidi eos regibus impiis, qui eos tyrannice expilarent, ino feci ut in sese invicem grassarentur, et multo se per intestina odia, frandes et cædes conficerent. Ita a Castro.

Melius alii futurum proprie ut sonat accipiunt, censente id impletum sub Aristobulo et Hyrcano, qui, cum de pontificatu et principatu contenderent, vocaverunt in auxilium Pompeium et Romanos, a quibus subacti, spoliati et vastati sunt: ita Theodoretus. Aut potius sub Tito et Vespasiano, quando Zelotæ aliqui Judei mutuo sese expilarunt et mactarunt, teste Josepho, lib. VI *Bell.* cap. II et IV. Et tradit sunt « in manus regis sui, » id est principum suorum factiosorum, ut ait Vatablus, aut Herodis Agrippæ, Vespasiani et Titii, qui totam Judæam perdidit. Ita S. Hieronymus, Albertus, Hugo, Arias et Vatablus. Romani enim imperatores vocantur reges Judeo-

(1) Juxta Calmetum, inhumani pastores, qui populum afflixerunt, erant duces belli quod contra Romanos gesserant, qui fuerunt Eleazar, Simon, Joannes, alique excidiosorum capita.

rum, tum quia in passione Christi Judæi eos, ut suos Cæsares agnovissent et professi sunt, dum coram Pilato clamaverunt: « Non habemus regem, nisi Cæsarem; » tum quia Romani eos bello subegerunt, an jure, an injuria, non disputo.

ET PASCAM PECORA OCCISIONIS. — Theodoretus, Vatablus, Ribera et alii censent hæc esse Christi voces ad suos Apostolos, et primos fideles e Judæis collectos, quos ob humilitatem, paupertatem et imbecillitatem vocat *pauperes gregis*, quasi Christus hic significet se velle Patri suo obedire et obsequi, ut quantum in se est Judeos pascat, et iram clademque eis a Deo decretam avertat. Verum hæc mysticum et allegoricum potius est, quam literale. Ad litteram enim Propheta hic a Deo constitutus pastor vers. 4, ubi ab eo audit: « Pasce pecora occisionis, » hoc versu unus pascenti suscipit, Deoque respondet: « Pascam pecora occisionis. » Unde ex Hebræo vertas, et pavi, vel pascere cœpi; Noster vertit, et pascam, ut significet continuationem et diuturnitatem pascenti. Ita S. Hieronymus, Remigius, Lyranus et Arias. Porro Zacharias fuit pastor, non verus et literalis, sed mysticus et symbolicus, pavitque Judeos suis hæc oraculis, quibus jussu Dei pastoris habitum virgamque assumit, ac pastoris veri munia, Dei, inquam, circa Judeos gubernationem representat, sicut vers. 15, ex adverso induit visa pastoris stulti, ut ejus mores populo in se exprimat et ostendet.

PROPTER HOC, O PAUPERES GREGIS, — supple attendite ad ea, qui dicitur sum: ita S. Hieronymus, Remigius, Albertus et Hugo. Secundo, Arias, Vatablus, a Castro et alii, q. d. Quia oves hæc sunt occisioni destinatae, et quia a Deo constitutus sum earum pastor, propter hoc pascam eas, præsertim ut vos, o pauperes gregis, tum ab occisione, cui reliqui certo destinati sunt, tum a manu improborum pastorum vestrorum liberem. Unde Arias vertit: *Pascam oves occisionis propter vos, o pauperes gregis*, ut hebraeum *לכח* lachen non sit adverbium, significans *propter hoc*, sed pronomen, significans *vos*, ita ut lachen femininum ponatur pro *לכח* lachen masculino. *Pauperes gregis* vocat inopes in populo, præsertim simplices, innocentes, mansuetos et justos, propter quos Deus cæteris impiis ad tempus pepercit, pasceens eos per Prophetas et ad penitentiam provocans. Ita Theodoretus.

ET ASSUMSI MIHI DUAS VIRGAS, — duas baculos pastorales, ut pastoris habitum, æque ac officium assumerem. Unde subdit: « Et pavi gregem. »

UNAM VOCAVI DECOREM. — Hebraice *נעם* neem, id est decore, species, jucunditas, gratia, amabilitas, suavitas, mansuetudo. Unde soecrus Ruth vocabatur Noemi, dicebatque: « Ne vocetis me Noemi, id est pulehræ, sed vocate me Mara, id est amarum, quia amaritudine valde replevit me Omnipotens, » *Ruth* I, 20. Hæc virga significat regimen suave per amorem et benedicta, non per

metus et supplicia. Unde Vatablus: « Hæc, ait, fuit clementia Christi, qua usus est dum assumpsit carnem. » Quocirca Syrus vertit: *Unam vocavi Suavem*, vel *jucundam*; Arabicus Antiochenus: *Unam vocavi Facilitatem*, vel *benignitatem*; Alexandrinus: *Unam vocavi Decus*.

ET ALTERAM VOCAVI FUNICULEM, — hebr. *חבלים* Chobalim, id est funiculi: ita Septuaginta, Aquila, Symmachus et Noster. Hinc et Syrus et Arabicus uterque vertit, *funem*. Hic significat regimen durum, severas leges et edicta, quibus populus quasi funibus colligatur, constringitur, et si peccet flagellatur, vincitur, illaqueatur. Jam Hebraei aliter punent leguntque *חבלים* chobelim, id est colligatas, naucleri, gubernatores, et per antiphrasin dissipantes, corruptores. Porro quia funiculus olim dimettebantur hereditatis, hinc funiculus metonymice significat *hereditatem*, sive sortem et partem hereditatis, quæ quicque per funiculum dimetentem obtingebat. Rursum funiculus significat coetum et congregationem. Sicut enim ex multis filis contortis conficitur funiculus, sic ex multis hominibus congregatis fit coetus et populus. Unde Eusebius lib. X *Demonstr. Evang.* cap. IV, per *decorem* accipit legem veterem, quæ data est, inquit, *funiculo*, id est coetui et populo Israel, qui erat funiculus hereditatis, id est sors et hereditas Dei.

Quæres, quale est hoc virgarum hieroglyphicum? quid symbolice hæc duæ virgæ ad litteram significant? Primo, S. Hieronymus, Remigius, deo Rupertus, Hugo et Ribera duas has virgas accipiunt duo fœdera, duplexque regimen providentiæ Dei. Præsertim inquit Noe omnibusque hominibus, *Genes.* ix, 9, quod hic dicitur *decor*, quia decebat Deum hoc universale in homines imperium, omniumque cura: posterius initum cum Abraham et ejus posteris, puta 12 tribubus Israel, *Genes.* xvi, 7, quod proinde dicitur *funiculus*, vel ut hebraice est *funiculus*, q. d. Sors hereditaria, quam Dominus sibi ex omnibus gentibus, in populum et Ecclesiam elegit, fuit posteritas Abraham, sive populus Israel.

Secundo, S. Cyrillus censet funiculum representare vetus Testamentum, utpote Judeos, stranges, coarctans, vinciens et flagellans: decorem referre novum Testamentum, sive legem gratiæ.

Tertio, alii censent per decorem significari duces et reges justos piisque; per funiculum vero injustos et impios. Ita R. Moses, lib. II *Direct.* cap. XLIV, per decorem accipit Moysen, Josue et sequentes; per funiculum Roboam et posteros, partim idololatrias, partim scelerosos. Alii per decorem accipiunt regnum duodecim tribuum, sub Davide et Salomone unitum; per funiculum vero idem regnum, in duo sub Roboamo divisum. Alii per decorem accipiunt regnum Juda, per funiculum regnum Israel, sive decem tribuum. Accedit Chaldeus qui per decorem accipit regnum Jerobeam, qui decem tribus a tyrannide Roboam vin-

Due virgæ quæ? Resp. primo.

Secundo.

Tertio.

dicavit et in libertatem asseruit: per funiculum, regnum Roboam, minax initio et tyrannicum. Verum hæc omnia jam erant præterita, ad quæ licet alludat Propheta, tamen proprie vaticinatur de futuro. Quocirca Arias per decorem accipit Machabeos, primos populi vindices, puta Judam cum fratribus; per funiculum autem eorum posteros, qui violenter regnum regumque nomen sibi arrogarunt.

Quarta. *Quarta*, alii per decorem accipiunt initium prædicationis Christi, quod fuit suave et blandum: per funiculum, finem ejusdem, qui fuit minax excidii, iudicii et gehennæ, ut patet *Matth. xxiii, xxiv et xxv.*

Quinto et genuine. *Quinto et genuine*, virga vocata Decor, significat regimen amoris per consolationes, monitiones et beneficia, quod post tempora Zachariæ Deus exhibuit Judæis per Machabeos, et maxime per Christum. Altera virga vocata Funiculus significat regimen terrois, quo usus est Deus, cum vidit iudeos priori virga amoris et lenitatis abuti et indurescere, scilicet post mortem Christi, cum per Romanos eos exagitare cepit, ac tandem funditus evertit, ut Judæi omnes vel occisi, vel capti et funiculis colligati fuerint, et tunc quisque suum funiculum, id est sortem et penam pro meritis accepit, ideoque hebraice est *funiculi*. Ita Vatablus.

Hoc ergo utrumque tempus et regimen Dei, utraque virga assumpta significat Zachariæ, quasi Dei vicarius et propheta. Ipse enim quasi pastor duplicis virgæ, Deum pastorem duplicis regiminis, scilicet amoris et timoris, representat. Hunc esse sensum patet, *primo*, ex eo quod hoc oraculum Prophete sit de futuro, non de præterito. In futuro autem non possumus commodius explicare, nec assignare symbolum virgæ decoris et funiculi, nisi eo modo quo jam exposui. *Secundo*, id ipsum patet ex rei eventu. Nam *primo*, decorum fuit Dei regimen circa Judæos, tempore Machabeorum et Christi, deinde terribile et funestum tempore Romanorum, Neronis et Vespasiani. *Tertio*, quia paulo post dicit Propheta se utramque hanc virgam confregisse, quia scilicet Deus plane a se abiecit et reprobavit Judæos, quod de alio tempore, quam Christi et Titi, dici nequit. *Quarto*, quia vers. 13, hanc virgam decoris contractam esse significat in morte Christi, ob ejus venditionem et cædem, quia scilicet eum Judæi appreharunt, emeruntque triginta argenteis.

Moraliter, principes, magistratus, prælati, rectores, etc., discant hæc a Dei providentia et regimine modum regendi, nimirum ut quantum ex se est, subditos regant decore, id est humanitate, amore, clementia, misericordia, beneficentia, promissis et præmiis. Sic enim erit *noam*, id est *decorum*, elegans et speciosum regimen: Dei enim sapientia totum orbem ita regit et gubernat, ut alligat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter, *Sup. viii, 1.* Quod si

generali-
ter, que
sit opti-
ma res
regendi
regis?

aliqui duri et servilis ingenii amore regi nolint, talibus exhibebant virgam funiculi, qua eos regant quasi cervicosos et brutos, minis, mulctis, penis et suppliciis. Hanc enim esse optimam regendi methodum docet hic Zachariæ, ipseque usus est experientia, probatus a gentilibus, æquæ ac a christianis. Audi eorum hæc de re sensa atque nomas.

Archytas Pythagoricus, *De lege et justitia*. « Oportet, ait, verum principem non recte tantum imperare scire ac posse, sed et humaniter. Turpe enim fuerit pastorem oves odisse, et peccatoribus suis infensum esse. » Xenophon in *Pædia Cyri* asserit, « bonum principem nihil differre a bono patre. Nam et parentes filiis provident. Et Cyrus mihi nunc videtur ea nobis consulere a quibus maxima in felicitate possumus ad ultimum usque finem perseverare. » Seneca, lib. 1 *De Clementia*, cap. vi: « Principum, ait, crudelitas bellum est; clementia in quamcumque domum pervenerit, eam felicem et tranquillam parabit; sed in regia quo rarior, eo mirabilior. Magni animi proprium est placidum esse tranquillumque, ac injurias et offensas superando despiciere. Muliebri enim est furere. Ira non decet regem. » Et nonnullis interjectis: « Optime deos exemplum principibus constituunt, ut se tales civibus præbeant, quales sibi deos esse volunt. » Aristoteles, lib. VIII *Ethicor.*: « Similis, ait, est comparatio regis ad subditos, patris ad filios, pastoris ad oves. » Pythagoras ita imperandum esse principi dicebat: « Ut subditi magis eum venerentur quam metuant. Reverentiam enim admiratio, timorem odium comitatur. » Ita Slobæus *serm. 46*, qui addit Pittacum censuisse principem laudabilem esse qui efficit ut subditi metuant, non ipsum, sed pro ipso. Idem fuit Chilonis, Philonis, Musonii sensus, eadem sententia. Insuper Anaxilaum Rhegii principem, interrogatum quid in principatu felicissimum esset, respondisse: « Nunquam beneficia conferendo vinci. » Tiberius Cæsar, teste Suetonio, dicebat: « Boni pastoris (qualis est imperator) esse tendere pecus, non deglubere. » Agapetus Diaconus *De Officio regis*:

Sicut oculus, ait, innatus est corpori, ita imperator mundo adaptatus est a Deo, datus pro administratione eorum que usui sunt. Oportet ergo eum hominibus quasi propriis membris prospicere, ut proficiant in bonis, ne malorum offendiculo illidantur. Solis profecto partes sunt illustrare radiis orbem, principis vero virtus est eorum misereri. » Sicut animalia licet robustissima et ferocissima, blanditiis tamen capiuntur et mansuescunt: ita subditi licet ab omni humanitate alieni, principis boni benevolentia et humanitate facile gubernantur, ait Dionysius, Nicetas in *Augusto*, Plutarchus in *Moral.*: Musici, inquit, chordas dissonantes non statim abijciunt, neque incidit, sed sensim intendens aut remittens ad concentum adducit: ita principes leniter

Græcum
sapientium
de clemen-
tia.

debet emendare peccantes, non protinus tollere. Tali enim sceptrum est plectrum, tali regimen est deus, non dedecus, cum ceteri magistratum fidem est deus ipsum) dedecorent, uti aiebat Cicero. Unde S. Hieronymus, epist. ad *Pammach.*: « De Cæsare, ait, egregie dixit Tullius: Cum quosdam ornare voluit, non illos honestavit, sed ornamenta ipsa turpavit. » Plinius lib. XI, cap. xvii: « Rex apum, ait, solus aculeum non habet, aut certe non ulitur. Ad hæc corpore est grandior, et specie decentior, sed alis quam cætera minoribus, ita principem oportet esse clementissimum, et a sua civitate nusquam avolare longius. » In Deo tria eminent, summa potentia, summa sapientia, summa bonitas: rex est Deus terrestrius, hunc ergo terrarum pro viribus absolvat. Nam potentia sine bonitate mera tyrannis est, sine sapientia perniciosa, non regnum. Det ergo operam ut sapiat, et quam maxime prodesse studeat omnibus: nam id est bonitatis, potestas autem ad hoc ei serviat, ut quantum cupit prodesse, tantumdem et possit, imo plus velit quam possit: porro necesse hoc minus velit, quo magis potest. Deus ut pulcherrimum sui simulacrum in celo constituit solem, ita in terris principem. At sole nihil communis, qui ceteris etiam corporibus celestibus lucem suam impertit, ita princeps publicis usibus maxime debet esse expositus, et nativum sapientie lumen habere domi, ut etiam quid cœcitant ceteri, nunquam tamen ille hallucinetur. Quod cor est in homine, hoc princeps in republica: sicut ergo cor spiritus et vitam ceteris membris aspirat, sic et princeps subditis: quod medicus in urbe, hoc princeps in republica. Ita Plutarchus in *Moral.* Porro Claudianus in *Panegyrico*, *Probi* liberalitatem ita celebrat:

Præcepit illa minus flavius superabat illos,
Aurea dona veniens.

« Liberale est serere beneficium, ut metere possis fructum, » ait Cicero iturus in exilium. « Potissima dos in principe est liberalitas et clementia, » ait Pomponius Letus in *Diocletiano*. Demosthenes rogatus, « quid Deo similes faceret homines, » respondit: « Benigne facere. » Ita Maximus *serm. 8*. Xenophon dicebat nullo præclarior esse beneficiorum, quam trophæorum multitudinem post se relinquere: ita Stobæus *serm. 46*. Sic gloriosus fuit Cyrus, qui amicis quibus plurimum contulisset, divitiarum suarum thesauros esse dicebat, ait Xenophon; Alexander, Julius Cæsar, Augustus, Constantinus, liberalissimi fuerunt. Ptolemæus a beneficiis Evergetes cognominatus est. Philadelphus aiebat « magis esse regium ditare quam disscere, » ait Aelianus. Antigonus rex dicebat « regnum non aliud esse quam splendidum servitium. » Et sane, si rem penitus introspectias, quid est principatus, quid Cardinalatus, nisi purpurata servitus, que cum

splendore fidelium commodis servit? Miraris? Summus Pontifex, qui est principum et purpuratorum apex et culmen, non est aliud nisi servus servorum Dei: hunc enim titulum ipse sibi præfert eoque gloriatur. Sane Adriani VI Pontificis et præceptoris Caroli V, sepulchro in Vaticano incisum fuit hoc elogium: « Adrianus VI hic situs est, qui nihil sibi in vita infelicis duxit, quam imperare. » Ita P. Jovius in ejus *Vita*.

Porro virga *noam*, id est decoris, pulchritudinis, jucunditatis, elegantie, gratie, multa poscit a principe et prælato. *Primo*, humilitatem, ut se dimittat ad infirmos, etiam rusticos et pauperes, eorumque querelas et gravamina pro aliis audiat, iisque medeatur. *Secundo*, affabilitatem, ut se omnibus affabilem, comem et benignum præbeat, neminem avertetur, aut durus compellet. *Tertio*, æquanimitatem, ut subditorum infirmitates et murmurationes æquanimitate ferat, iis non irascatur, non turbetur, sed eas toleret, sicut mater tolerat ineptias sui infantuli. *Quarto*, magnanimitatem, ut quasi angelus rebus humanis superior homines regat, ut pædagogus regit pueros: nunquam cadat animo, etiam si multos suis pueris conatibus obstistere aut reluctari videat, sed suaviter et fortiter omnes ad regulam æquitalis et pietatis inflectat. *Quinto*, patientiam, ut ferat constanter labores, molestias, arumnas regiminis. *Sexto*, benignitatem et beneficentiam, ut remuneret supra meritum, puniat citra condignum. Sit instar apiti, que ubique mella fundit, aculeum vero non nisi in necessitate in hostes exerit: ita princeps omnibus benefaciat, nemini male, nec suas, sed reipublice duntaxat ulciscatur injurias. *Septimo*, animi candorem et suavitatem, qua muleat et consoletur afflictos, tristes, pusillanimes, melancholicos. *Octavo*, charitatem, quam omnibus ubique, etiam inimicis aspiret, ut videatur habere cor charitate in omnes dilatatum, plenum et ardens. *Nono*, jucunditatem, urbanitatem, gratiam dicendi et agendi, qua grato loquatur, agat, imperet potius inuendo quam jubendo, potius exemplo quam verbo: merentes honore et beneficentia preveniat; immerentes spe et promissis ad officium exstimulet. Talis fuit Christus (de quo Zachariæ hic maxime loquitur), ut patet *Isai. xlii, 1 et seqq.*, et *Isai. xi, 1 et seqq.*, et *Matth. xii, 18 et alibi*. Tales fuerunt S. Petrus, S. Paulus, S. Joannes. Tales S. Athanasius, S. Basilus, S. Gregorius, S. Augustinus. Tales in Societate S. Ignatii, S. Xaverii, P. Laynes, aliosque habuimus et habemus (deo sit laus) qui omnibus animi sinceritate, alacritate, levitiam, beneficentiam exhibent et instillant, ut toli melle semper mella, nunquam fella fundere videantur.

Septim
candor
Ostava,
charitas

Non,
urbanitas.

8. ET SUCCIIDI TRES PASTORES. — Quinam hi tres? *Vers. 8.* *Primo*, S. Hieronymus, Remigius, Albertus, Hugo et Ribera accipiunt Mosen, Aaron et Mariam eo-

Prima
des prin-
cipis hu-
manitas,
Secundus,
adabi-
tate.

Tertius,
æqui-
mitas.

Quar-
tus, ma-
gnanimitas.

Quinta,
patientia.

Sexta,
benedi-
cencia.

Septim
candor
Ostava,
charitas

Non,
urbanitas.

rum sororem et prophetissam: Moses enim erat pastor populi in civilibus, Aaron in sacris, Maria praeerat feminis, *Erod. xv, 20*. Eodem enim mense primo, puta martio, quo mortua est Maria, lata est sententia mortis a Deo in Mosen et Aaron, *Numer. xx, 1*, qui et paulo post eodem anno, qui fuit quadragesimus ab exitu ex Aegypto, mortui sunt, nimirum Aaron die 1 mensis 3, puta iulii, *Numer. xxxiii, 38*; Moses vero die 7 mensis Adar, id est februarii, *Deuter. xxxiv, 7*. Huo sane quasi ad praeteritum alludit Propheta, sed aliud intendit prophetare de futuro. *Secundo*, alii intelligunt tres primos reges Israel, scilicet Saulem, Davidem et Salomonem; alii, ut Lyranus, Joram, Ochosiam et Jezabel, quos Deus occidit per Jehu, Melius R. David accipit tres Josias filios et reges, scilicet Joachaz, Joskim et Sedeciam, quos Deus per Chaldaeos intra 22 annos regno privavit. Verum hi omnes jam pridem successerant: hic autem Propheta prophetat de futuro: narrat enim quomodo ipsemet pastor constitutus a Deo, per duas virgas paverit et rexit populum, ad hoc ipso eum duobus modis deinceps a Deo regendum representet.

Quocirca tertio, aptius Arias tres pastores accipit Judam, Jonatham et Simonem, fratres Machabeos, quos Deus uno mense annorum, id est intra triginta annos sustulit; sed sub his tribus posteris, reliquosque populi principes usque ad Christum intellige. Hi enim populum rexerunt uno mense, id est paucis temporibus, virga decoris, et eum ea a Deo ob iniquitatem et rebellionem populi, praesertim dum Christo restitit eumque occidit, a Deo successi sunt, ut sequitur. Alludit ad pastores gregum, qui conducti ad eum pascentium, vel pecorum indomita feritate, vel nimio labore fracti, primo mense munus pastoris resignant, et a grege discedunt. Sic enim Deus misit saepe ad Judaeos bonos pastores, id est principes, prophetas et pontifices pios, unum post alium continuo; sed hi vel Judaeorum perveracitate et malitia superati munus reliquerunt, vel taedio et labore consumpti sunt, vel a Judaeis occisi sunt, ut eis improperat Christus *Matth. xxii, 37*. Quocirca Deus hoc munere pastores tales submittendi defessus, et quasi taedio victus, statuit eos omnes cum virga decoris succidere et abrumperere, ac populum quasi gregem indomitum permittere sibi, ut sine lege et rege exeret quocumque ei liberent (1).

(1) Hinc sententia obstat quod tres illi Machabaei non intra unius mensis spatium excisi sunt. Quod etiam obstat sententiam eorum, qui principes factionis in bello judaico, Joannem, Simonem, Eleazarum indicari existimant, vide Josephum *De bello Jud. lib. IV, cap. vi*; *lib. VII, cap. v* et *viii. Iahn in Appendice hermeneut.*, Fasci. I. pag. 248, observat prophetam hic gerere personam pastorem, seu regis supremi, qui alios reges pro nutu loco movet. Sicut itaque Messiam, et probabiliter illum legatum divinum quem et 1, 12, 13; v, 9, commemoravit. Pastores, seu duces, qui se reges gerabant, in bello

Mystice, Christus instituens Ecclesiam quas novam Dei rempublicam, intra mensem, id est brevi tempore, sustulit triplices legis veteris pastores, scilicet principes, prophetas et sacerdotes: ita Theodoretus et Vatablus.

ET CONTRACTA EST, (hebraice וְקָצְרָה בְּעֵינַי וְקָצְרָה בְּעֵינַי, id est angustiata est, q. d. Prae molestia et tristitia coarcta et quasi contracta est anima mea) IN EIS, — id est propter eos (eorum causa et respectu) Judaeos scilicet, ideoque abtuli ab eis tres pastores jam dictos. Symmachus et Theodotion vertunt: *Anima mea examinata est*; alii: *Nauseat in eis*.

SIQUIDEM ET ANIMA EORUM VARIAVIT IN ME, — scilicet in meo cultu et in legis meae obedientia, q. d. Nunc mihi obedientes fuerunt, nunc inobedientes, nunc me coluerunt, nunc suas cupiditates. Unde Chaldaeus: *Anima eorum detestata est cultum meum*; deseram ergo eos, quia ipsi priores deseruerunt me: detestor eos, quia ipsi prius detestati sunt me. Unde Septuaginta: *Anima eorum rugiebat super me*; Aquila: *Anima eorum immaturavit in me*; id est stiptica, pontica, acerba (tales enim sunt fructus, v. g. pyra et poma immatura) fuit in me, aut me rejectit et vomuit, sicut os et stomachus rejiciunt et vomunt fructus crudos et immaturos; Symmachus: *Anima eorum inebuit in me*; Tigurina: *Detestata est me*; Vatablus: *Abhorruit a me*; alii: *Dissoluta est in me*; alii: *Nauseat in me*. Hebraeus enim בָּחַל *bachal*, per metathesin alludit ad חָבַל *chabal*, id est ligare: ligamus enim et fasciamus stomachos et membra dolore soluta et languida; unde R. Moses loco paulo ante citato, putat alludi ad secundam virgam, quae vers. 7 vocatur *chobelim*, id est dissipantes, demolientes, q. d. Quia hi pastores sunt *chobelim*, id est dissipantes gregem meum, idcirco anima mea בָּחַל *bachala*, id est detestatur eos. Melius dicemus alludi ad כָּבַל *chabalin*, id est funiculi, q. d. Quia anima ipsorum *bachala*, id est detestabatur me, hinc ergo dabo ei virgam *chabalin*, id est funiculorum, eamque quasi ream

Romano plures sublatis esse brevi temporis spatio, Josephus testatur, imo etiam, si numero insistatur, adducere possumus mox post mortem regis Herodis, Judam, filium Ezechiae, Simonem servum regium, et Astronagam pastorem, quorum ausus et exitum narrat Josephus *De bello Jud. lib. II, cap. iv, § 1-3*; aut, si hi a belli temporibus nimium distant, adducemus ex ipso belli exordio Menachemum, Ananiam pontificem, et Tretram eius Eschiam, quorum finem describit Josephus *De bello Jud. lib. IV, cap. vii, ix*. Adhi possent tres praecipui pastores, vel potius tyranni, Joannes Gischalenus, Simon et Eleazarus celeberrimi duces seditionum, qui non solum populum opprimebant, sed etiam se invicem perire conabantur, de quorum exitio confertur Josephus loco citato. Verum his opus non est, nam in imagine, nequamquam omnia ad vivum rescedant sunt, sed plura ad integritatem tantummodo imaginis spectant. Sufficit itaque, plures duces, qui reges esse volebant, brevi tempore sublatis fuisse, quod aliunde in rerum omnium perturbatione expectandum est. (Jahn.)

funicibus et vinculis constringam. Porro per eorum et eos, Judaeos intellige, tum subditos, tum pastores: utrique enim recesserunt a Deo; licet enim Judas, Ionathas et Simon Machabaei recte pavent populum, tamen non recte paverunt Aristobulus et Hyrcanus inter se de pontificatu decertantes, item Scribae, Pharisei, pontifices et principes qui fuerunt sub tempora Christi.

Alludit ad Hebraeos in deserto, qui variantes et fluctuantes animo, saepe murmurarunt contra Mosen et Deum, volentes reverti in Aegyptum ad porcos et ollas carniarum, ac nominatim *Numer. cap. xxi, 5*: « Deest, inquit, panis, non sunt aquae, anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo, » puta super manna, quibus murmuribus adeo et toties fatigarunt Mosen, ut ipse peteret missionem a Deo, ac tandem dubitaret de Dei promissis, an scilicet Deus ex petra daturus esset aquas quas promiserat populo, idque ob populi malitiam et rebellionem: qua de causa et pastoratu sive principatu, et vita a Deo privatus est in deserto, *Numer. xx, 10*. Similes, imo peiores fuerunt pontifices, Scribae et Pharisaei in tempore Christi: similis eis fuit populus, nauseans, varians et nutans in lege et cultu Dei, ac proinde Deus pariter nauseans utrosque abiecit, summeque regimen decoris et amoris, mutavit in regimen funiculi, id est terroris, minarum et verberum. Unde subdit:

VERS. 9. NON PASCAM VOS, — quasi dicat: Sicut patres vestros ob murmura et scelera in deserto deserui, imo damnavi omnes ad mortem, ut scilicet omnes morentur in deserto, et nemo eorum ingrederetur in terram promissam, *Numer. xiv, 22*; insuper serpentes, ignem aliasque plagas in eos misit, fedique ut alii alios rebellantes mactarent, ut patet *Exodi xxxii, 28*, et *Numer. xxv, 2*: Ita pariter vos mihi rebelles, imo Christi, quem amantissimum et suavissimum vobis dedi pastorem, hostes et parricidas deseram, daboque in praedam, ac perdam per Romanos, adeo ut in invicem grassemini, mutuoque vos conficiatis et devoretis. Ita Clarius et Vatablus. Hoc enim est quod subdit:

QUOD MORITUR, MORIATUR; ET QUOD SUCCIDITUR, SUCCIDATUR; ET RELIQUI DEVORENT UNUSQUISQUE CARNEM PROXIMI SUI, — q. d. Mors, successio et devoratio vestri non est mihi cura, permittam vos morti, succidi, devorari, nec tantum permittam, sed et efficiam. Videtur tria flagella significare et comminari, scilicet pestem, bellum et famem, q. d. Desinat eos regere in clementia et mansuetudine, ac regam eos tribus hisce plagis, inquit Vatablus. Haec de causa Zacharias idipsum in se, suaque virga decoris quasi pastor representans, eam succidit et confregit, ejusque vice aliam minacem et sevam assumpsit, quam proinde vocavit *Funiculum*. Unde ait:

VERS. 10. ET TULI VIRGAM MEAM QUAE VOCABATUR DECUS, ET ABSIDI EAM, — q. d. Sustuli hoc regimen

meum meosque pastores, qui populum meum regebant cum decore et amore, indixique aliud quo eos reri funiculis et flagellis, quasi mancipia, imo quasi hoves et asinos. Itaque haec virga decoris symbolica, ad litteram conscissa et diffracta est per Zachariam, ut ipso facto representaret in morte Christi diffringendum esse regimen amoris, quo Deus consue rexerat Judaeos.

UT IRRITUM FACEREM FODUS MEUM QUOD PERCUSSI EUM OMNIBUS POPULIS. — Hinc S. Hieronymus et alii putant hanc virgam decoris significare fodus Dei cum Noe, omnibusque gentibus ex eo prognatis statim post diluvium initum, quod ob earum idololatram et infidelitatem paulo post rescidit, quando ceteris gentibus refectis et rescitis, fodus aliud et peculiare inivit cum solo Abraham ejusque posteris, scilicet Israelitis, *Genes. xvii, 2*. Verum esto eo alludat Propheta, tamen proprie vaticinatur de futuro, scilicet fodus et regimen amabile et placidum, quo Judaeos regebat et rexitur erat, ob eorum rebellionem confringendum esse in morte Christi. Tunc enim irritum factum est fodus judaicum et vetus Testamentum.

Dices, quomodo hoc dicitur initum cum omnibus populis? nam constat initum cum solis Judaeis. Respondeo, quia tunc non erat aliud fodus Dei in mundo, quam fodus hoc judaicum, ac proinde quicumque e gentibus hujus foederis Dei volebant esse participes, debebant fieri pro-selyti et judaismum capessere. *Secundo*, quia fodus prius a Deo cum Noe et omnibus gentibus initum, tractatum est ad Abraham et Judaeos, in iisque permansit; itaque quoad sui originem initum fuit cum omnibus gentibus, aequae ac quoad sui consistentiam et statum: non enim gentes ab hoc foedere excluduntur, sed postius inclusa: poterant enim illae judaismum suscipere, itaque foederi huic se inserere, praesertim quia Abraham foederis hujus principi dictum erat a Deo: « In semine tuo benedicentur omnes gentes, » *Genes. xxii, 18* (1).

11. ET COGNOVERUNT SIC PAUPERES GREGIS, — q. d. *Vers. 11.* « Sic, » id est ex illo meo gubernandi modo cognoscent humiles et mansueti, puta Apostoli ceterique fideles qui consuetudi Dei voluntatem, dicentque admirantes, Domini hoc verbum, id est Jussum et opus esse, qui Indaeos impios impune abire non sinit. Laudant ergo hoc Dei verbum in Judaeis justum, in se vero misericors; perinde ac olim Abraham, Isaac et Jacob cognov-

(1) Ut irritum facerem fodus quod pepigi cum omnibus populis, ne scilicet lederent Israelitas et eis nocerent, quasi dicat: Permittam gentibus, ut Israelitis invadant et affligant. Eodem sensu, *Hos. n. 17* (al. 20), Jova dicit se fodus pepercisse Israelitarum causa cum bestiis aggressibus, ut illis nullo modo nocerent. (Rosemuller.) Ex hoc loco, ait Ackermann, patet rursus Prophetam subire vires Dei vel Messie. Ceterum qui rursus continetur insignis nota belli judaeorum cum Romanis.

verunt et laudantur meum iudicium, quo fœdus in Noe cum gentibus initum ob eorum infidelitatem et apostasiam rescidi, novumque cum Abraham et posteris inivi. Nota *v. qui custodiunt mihi*, id est in mei gratiam, supple præcepta mea. Unde Pagninus et alii vertunt: *Qui custodiunt me*, scilicet quasi pretiosissimum thesaurum, quo affatim sunt divites, licet alias sint pauperrimi; Chaldaeus: *Qui custodiunt voluntatem meam*; Tigurina: *Qui observant me*, id est meum os, mea jussa et mandata; Septuaginta: *Oves quæ custodiuntur mihi*; qui enim peculium est Dei, ut dicitur possit cum Apostolo: « Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus, » huic vicissim peculium, sors et pars est Deus, eique dicere potest: Sors mea Dominus: « Dominus pars hereditatis meæ et calicis mei, tu es qui resitues hereditatem meam mihi, » *Psalm. xv.*

Vers. 12. **12. ET DIXI AD EOS.** — Scilicet pauperes gregis, inquit S. Hieronymus, qui me volentem abire a cura pastoralis retinere cupiebant, et consequenter dicitur dixi ad alios omnes, quorum eram pastor, *q. d.* Dixi ad Iudeos: Si me pastorem cupitis, curæ et laboris mei pretium ac mercedem mihi constituite: si minus, quiescite; ego pariter a vestri cura quiescam et abibo: nec enim pastor gratis pascit gregem, sed justam pasturæ suæ compensationem deponit. Hæc omnia dixit et gessi Zacharias, non reipsa, sed mentaliter per visionem imaginariam, ait Vatablus; videbatur enim sibi (Deo id ei in mente representante) hæc dicere, posceretque pretium sui pastoratus, ac Iudeos illi statuerent pretium triginta argenteorum, quod cum vile videretur, jussu Dei projicere illud ad statuarium, ut per hanc visionem symbolice representaret pretium quo Judæi aestimarent Christum, ejusque in pascendo operas, dum eum triginta argenteis appretiarunt, emerantque a Juda, ut eum quasi pseudopastorem, imo tyrannum occiderent et crucifigerent. Christus enim, pastor Judeorum, pavit eos in virga decoris, quæ proinde in ejus morte a Deo concisa et contracta est. Dicit ergo Zacharias in typo et persona Christi: « Si bonum, » etc., *q. d.* Si æquum vobis, o Judæi, videtur, mihi Deo vestro pro vobis incernalo, vosque in carne assumpta summo decore et dignatione pascenti, docenti et regenti, assignate et date mercedem justam et debitam huic meæ in vos providentiæ, curæ et charitatis, scilicet summam gratiarum actionem, obedientiam, honorem et cultum; et si non, » *q. d.* Si id vobis non placet, vos non cogo: nec enim vestra mercede, cultu aut laude indigeo. Ad Christum enim hæc pertinere ad litteram, docet S. Mattheus cap. xxvii, 9. Quocirca ex hoc loco plane confirmatur expositio duarum virgarum, quam vers. 7 assignavi; applicando eas ad Christum ejusque tempora: Zacharias enim hic representat Christum, tam in persona quam in facto suo, inquit a Castro. Nam sicut

pro munere suo pastoritio exigebat pretium justum, puta fidem et pietatem ex corde: ac pro eo datum est ei vile pretium triginta argenteorum: ita Christus postulabat a Judæis pro suo evangelizandi munere ut sibi crederetur et ut Messias Deique Filius haberetur. Ad illi pretio triginta argenteorum eum aestimaverunt. Et sicut propterea indignatus Propheta projecit pretium, et eos qui illud dederant; ita Christus projecit Iudeos, eosque tradidit Romanis devastandos.

ET APPENDERUNT — in libra ad justum pondus. Olim enim pecunia non erat signata, sed ad certum pondus appendebatur, v. g. in prelum rei dabant tot vel tot drachmas, uncias, libras, talenta auri vel argenti. Hinc et postea cum pecunia signata fuit, certi ponderis esse debuit, et etiamnum esse debet. Quocirca siclus, qui erat communis moneta, ut esset justus ponderare debebat 4 drachmas, ut dixi *Exod. cap. xxx, 13*, quantum ponderat 4 julii Romani, vel 4 regales Hispanici. Hinc et שקל *shekel*, id est siclus, hebraice dicitur a שקל *shekal*, id est appendere, ponderare. Siclus ergo idem est quod pondus, scilicet certum auri vel argenti.

TRIGINTA ARGENTEOS, — scilicet siclos, inquit Maldonatus, Pererius, Salmeron et alii in *Math. xxvii*. Christus ergo a Juda venditus videtur 30 siclis, hoc est 30 florenis Brabanticis, quo pretio servi occisi vita aestimabatur, et redimenda erat ab occisore, juxta legem *Exod. xxi, 32*. Servo ergo ejusque vite Christus ejusque vita æquiparatur hic a Juda et Judæis.

Verum quia Jeremias, cap. xxxii, 6, staterem, id est siclum, ut habent Hebræi, distinguit ab argenteis; ait enim: « Appendi ei argentum septem stateres, et decem argenteos; » et quia Budaus, lib. *V De Asse*, quem sequuntur Suarez, Ribera et alii, asserit se Parisiis vidisse nummum quo venditus est Christus, eumque appendisse tantum duas drachmas Atticas, sive duos julios, aut duos regales Hispanicos; hinc verisimiliter videtur, argenteum fuisse dimidium sicli, et duplum denarii. Argenteus ergo sunt duo julii, vel duo regales, puta dimidius florenus Brabanticus.

Quocirca Christus, venditus 30 argenteis, venditus fuit 15 florenis Brabanticis, sive sex sentsis, hoc est sex aureis Romanis. In hæc sententia magis confirmatus sum Rome, ubi in templo S. Crucis in Jerusalem, cum parte sanctæ crucis, clavo et spinis a S. Helena eo delatis, vidi nummum unum ex hisce 30 argenteis, quibus venditus est Christus. He enim est instar duorum Regalium, imo minor Regali duplici decem assium, sive stulerorum, sed paulo crassior. Hinc quoque Zacharias hoc pretium per ironiam vocat *decorum*, id est indecorum et vilissimum.

Nota : Quia Christus tam vili pretio venditus est, hinc hæc sui humiliatione et vili aestimatione meriti fieri et esse pretium nostræ redemptionis; itemque peccati, quod pari modo rem vilem cum

Christus venditus fuit sex aureis.

Hinc merito esse pretium peccati.

Deo appendit et appretiat. Peccator enim escam unam, furtum unius floreni, concupiscentiam unam turpem, punctum honoris, etc., cum Deo optimo maximo, imo præ Deo appretiat, ponderat et aestimat, adeoque Deo ipsi anteponit, ipsique prælegit, qui tantæ in Deum injuriæ et vilipensionis ut satisfaceret Christus, hinc similiter tam vili et indigno pretio vendi voluit, ut moraliter nos doceret, patienter ferre nostri despectum, contumelias et probra. Quis enim nos ita despicit et vilipendit, ut non pluris aestimet triginta argenteis, quibus Christus aestimatus et vilipensus est? Gravissima enim fuit hæc ignominia et injuria Christi, utpote Filii Dei vivi, et totius creaturæ Domini, cujus proprietatis esse inestimabile: quia ejus valor et dignitas est quaquaversum infinita. Auxit injuriam quod a discipulo, quem in Apostolum e tot millionibus elegerat, sit venditus, idque infensissimis Christi hostibus ejus sanguinem silentibus: tales enim erant Scribæ et Pontifices. Unde ejus typus fuit Joseph, qui a fratribus fuit venditus Madiianitis. Hinc illa Christi gravis querela *Psalm. lvi, 13*: « Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, etc. Tuvero, «o Juda, » homo inanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu. » Tropologie voluit Christus nobis dare exemplum heroicæ summæque humilitatis, mansuetudinis, patientiæ, charitatis, etc., imitandæ et exerceandæ; ac nominatim prelati tolerandæ, imo curandi difficiles, malos et rebelles subditos. Illi enim in quantum onus gubernandi aggravant, in tantum virtutis meritum adaugent; et, ut ait S. Bernardus *epist. 37*: « In quantum gravaris, in tantum lucraris. » Ita S. Martinus Britionem clericum suum, assidueque detractorem officio privare noluit, dicens: « Si Christus passus est Judam, cur ego non patiar Britionem? » Hæc patientia et humilitate adeo eum vicit, ut linguam vitæque martiri, sanctus eversit, et S. Martino in Episcopatu successerit. Testis est Sulpitius, dialog. *5 De Vita S. Martini* qui et addit, hæc omnia Britioni prædicta fuisse a Martino.

Hereditas, peccator vili pretio venditur.

Vers. 13.

Tropologie, vili pretio venditur Christum, qui sacramenta, beneficia, justitiam, castitatem suam, etc., pretio temporali nudantur et vendunt: Christus enim est veritas, justitia, castitas. Ita Salmeron in *Math. xxvii*. Et S. Bernardus *serm. 1 De Casa Domini*: « Quid, ait, est vendere? alienare. Dominum vendit, qui a se Dominum alienare. O discipule Christi, te diabolus querit avelere, te extrahere de grege Domini. Vide ne consentias ei. Te vult occidere. Cave a marsupio; foveæ diaboli sunt. Judas dum sinit lucram, tendit ad laqueum; dum perdit vitam, lucratur mortem. »

Vers. 13. **13. ET DIXIT DOMINUS AD ME** : PROJICE ILLUD AD STATUARIUM. — Hebraice יצרתי *iotser*, communiter

significat figulum, qui ex luto vel argilla fingit et format vasa vel statuas. Unde Aquila, teste Eusebio lib. *X Demonstr. iv*, vertit, *plaster*; Tigurina, Arias et Clarius, *figulum*. *Secundo, iotser* generatim significat eum qui ex ære, auro, argento, aliove metallo, vel materia rem aliquam, v. g. idolum vel statuam effingit. Unde Septuaginta et Symmachus vertunt: *Projice eos ad conflatorem*, id est ad conflatorem, puta ad monetarium, sive ad argentarium, vel aurifabrum, qui ponderat et cudit, vel conflat monetas, ejusque pretium aestimat, ut scilicet ille, cujus est pecuniæ valorem aestimare, judicet an hoc sit condignum mee personæ, æque ac laboris et pastoratus mei pretium. Hinc S. Hieronymus vertit, *statuarium*, quod nomen commune est ad figulum et conflatorem: « Pro *plaste* atque *factore*, inquit S. Hieronymus, *statuarium* olim interpretatus sum, verbi ambiguitate compulsus, quod statuarium figetoremque uno sermone significat. » *Tertio*, Chaldaeus, R. David, Pagninus et Vatablus censent יצרתי *iotser* positum pro יצרתי *otser*, id est thesaurarius, vel præfectus thesauri, scilicet templi, sive domus Domini. Omnes hæc versiones eodem tendunt (1). Jabet enim Deus hic Zachariæ per visionem imaginariam, ut hos triginta argenteos quos ei pro mercede assignarunt Judæi, indignabundus projiciat in templo ad pedes sacerdotum, præsertim thesaurarii templi, ut illi aestimant vitætam hujus pretii, idque ad hoc, ut ipso facto representent venditionem Christi, et vilificationem pretii quo emptus est Christus, ejusque sanguis innocentissimus ad mortem, ideoque sacerdotes illud in corbonam non illaturos, sed daturos figulo, ut ab eo

(1) Reperunt alii hæc permutationem litterarum *iod* et *aleph* in nostro vocabulo in nullis aliis locis inveniri; igitur non temere eam esse admittendam, cum ratio facile reddi possit, cur ad figulum hæc pecunia projicere jussus sit Propheta; nempe per despectum, ut projectione indignabundus ostendat, quam vili pretio sese suscipere operas aestimasset. Dr. Fr. Burc. Kæster in *Melchioris ceteri et excepti in Zachariæ prophetâ, part. post.*, sic suam sententiam educit: יצרתי *iotser* Thalamistæ, Chaldaeo et Syro præstante, habent per scriptione Chaldaicam יצרתי *otser*, *thesaurus*. Ut sensus sit: Projice illos in thesaurum templi. Mihi viciniotio vulgaris (quæ figulum designat, si nihil aliud adjectum) unice vera videtur. Eam tuetur Mattheus, cap. xxvii, 9, et quodammodo Septuaginta (*ἑνεργεῖται*), et Vulgatus (*statuarium*). Porro non potest probari Syriacam esse hæc orthographiam. Syri legit quidem *kajem*, sed non scribitur (ferretur, si scriptum esset *iotser*). Deinde sarcasus loci perit, si *vile* illud *Jehovæ pretium*, tamen in thesaurum *Jehovæ* conjicitur (contemptum enim inquit *proijce*, et *decorum pretium*, tam vero quid sibi vult figulus in templo? — Figulum prope templum memorat *Jerem. xvi, 2; xii, 2*. Aut casu hoc factum est; aut in magnis sacis templi cryptis ficticia condiciebantur in usum vulcanum Levitarum, et servorum sanctuarii. Dicit igitur poterat: Projice eos in domo *Jehovæ* ad figulum, id est, non Deo talis merces convenit, sed vilissimo mercenario. Despectum Hebræis fuisse fictilia, et eorum confectores, constat *Psalm. li, 9; Thren. vi, 2*.

emant agrum in sepulturam peregrinorum, *Matth.* xxvii, 7.

Fuit hinc
visio non
realis
actio.

Nota primo, omnia hæc per visionem facta esse. Videbatur enim Zacharias in phantasia petere sui laboris pretium a Judæis, illosque ei assignare triginta argenteos, sed deinde eos projicere in templo ad pedes thesaurarii. Causa fuit ut hæc visione representaret realem projectionem argenteorum in templo, quibus venditus est Christus, factam a Juda. Fuisse enim visionem, non realem acceptionem et projectionem triginta argenteorum, colligitur ex eo quod Zacharias non fuerit pastor, sed propheta populi. Unde pastoris pretium ab eo non potuit exigere; et si propheta, id est concionandi, mercedem exegisset, utique ei non tam vilem, sed decentem et honestam assignasset. Habebat enim Zachariam populus in honore et veneratione: nam ad ejus prophetiam et instantiam fabricavit templum, tam operosum et splendidum, ut patet *I. Extra*, cap. v, 1. Sic Ezechiel cap. 1, reipsa non vidit currum cherubicum Dei, sed per visionem. Sic Isaias, cap. viii, 3, accessit ad Prophetissam, illaque peperit, non reipsa, sed per visionem. Hinc Prophete vocati sunt *Videntes*. Si quis tamen non per visionem, sed reipsa hæc a Zacharia peracta esse contendat, ad Christi venditionem reipsa representandam, non traham cum eo contentio-nem funem, nec repugnabo, presertim quia Zacharias reipsa videtur assumpsisse duas virgas pastorales, quarum unam vocavit *Decorem*, alteram *Funiculum*; ac deinde reipsa induisse vasa pastoris stuli, ut ipse vers. 13 ait sibi jussum a Deo. Simili enim modo Isaias, cap. xx, reipsa nudus inessit, ut reipsa representaret populi nuditatem et spoliationem. Similiter Ezechiel, cap. iv, reipsa obsidionem urbis in latere depinxit, et fimum boum comedit, ac dormivit 390 dies in uno latere, ut reipsa representaret obsidionem Hierosolymæ, ejusque famem et diuturnitatem. Similiter Osee, cap. 1, reipsa duxit fornicariam, et ea genuit filios fornicationum, ut reipsa representaret mysticam fornicationem, id est idololatriam populi. Talia plura magisque portentosa egerunt Prophete, quia a Deo facti sunt portentum Israelis et orbis, ut ait Isaias cap. vii, 10. Nec mirum videri debet, populum tam exiguum pretium assignasse Zacharie, tum quia depauperatus erat: recens enim redierat et captivitate Babylonicæ, et magnos sumptus fecerat in fabrica templi, murorum urbis, et domorum suarum: tum quia Dei instinctu et directione id fecit, ad representandum vile pretium, quo posteri æstimaturi et emptori erant Christus.

Nota secundo: Zacharias hic quasi in comœdia hæc videt et agit in persona, non sua, sed Christi: Christi enim personam hic induit, eumque symbolice et hieroglyphice representat. De Christo ergo ad litteram hæc ejus symbola explicanda

sunt. Sicut enim in comœdia actor qui agit personam S. Laurentii, ad litteram significat dicta et facta, non sua, sed S. Laurentii, ita et hic Zacharias, quasi actor, representat in scena venditionem Christi per hæc sua symbola.

Nota tertio, Zachariam Christum representandi dici a Deo: « Projice, » cum Judas projecit argenteos, non Christus: qui scilicet Christus innocentia sua, et predicatione proditoris Judæ, ejus conscientiam pupugit et impulit, ut argenteos referret et projiceret in templo. Nam cum videt Christum a se venditum, jam a Judæis tradendum morti, in se reversus, licet sero penituit doluitque, quod ipse sua venditione causa esset cur occideretur Christus, cæcus innocentie et charitatis per triennium testis oculatus fuerat, quemque sciebat esse prophetam et virum divinum, adeoque sibi hanc suam proditorem prædixisse. Unde Christi sanctitas et predictio, ac consequenter conscientia tam immanis sceleris impulit eum, ut projiceret argenteos, scelusque suum publice apud sacerdotem complices profiteretur, dicens: « Peccavi tradens sanguinem justum. » Zacharie ergo dicitur: « Projice, » id est prædico projiciendum a Juda Christi venditi pretium: Christo vero Zacharie anti typo dicitur: « Projice, » id est compelle et cogere tua virtute, et stimulis conscientie infixis Judæ, ut is sceleris penitentiam projiciat pretium, quo te Beam et Iosiphum suum immani sacrilegio vendidit, ut videntes sanctiorum tam vili pretio emerunt, ideoque illud, utpote vilissimum divini sanguinis pretium, non vasis ususque templi assignent, sed in pauperes erogent, et sepulture peregrinorum attribuant.

Nota quarto: sicut in comœdiis, symbolis et parabolis quedam adduntur ad elegantiam comœdiæ, symboli, vel parabolæ, quæ rei significatæ non conveniunt, et vice versa quedam sunt in re significatæ, quæ in comœdia vel parabola subterfuntur, imo subinde representari non possunt, eo quod typus per omnia non respondeat anti typo: ita fit et hic. Nam primo, Zacharias hic, uti exigit, ita et recipit pretium: Christus autem quem significat, exegit quidem pretium a fit deis; at illud recepit, non ipse, sed Judas proditor. Itaque hic indignitas anti typi longe excedit indignitatem typi. Quod enim Christus a Judæis sit appetitatus triginta argenteis, sed si dati sint non Christo, sed Judæ ejus proditori, longe vilius et indignius est, quam quod Zacharias appetitatus sit triginta argenteis, cum eos ipsemet receperit, id est per visionem sibi recipere sit visus. Secundo, Zacharias projicit argenteos vel figuratum sui pretium ad statuarium, vel quantum nec exprimit quare, vel quid de his factum; S. Matheus vero hæc ipsa exprimit, scilicet, ideo eos datos esse figulo, ut ab eo emeretur ager in sepulturam peregrinorum, additque id factum

Trias dis-
paria in
Zacharia
et S. Ma-
thæo.

esse ex Dei voluntate et decreto, dicens: « Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. » Tertio, Zacharias, indignans tam vile pretium sibi dari, project argenteos: Christus vero sui pretium uti non accepit, ita nec projecit; sed ipse Judas, idque non ex indignatione tam villis pretii, sed ex sceleris conscientia et facti penitentia. Causa harum disparitatum est, quod non decebat, imo fieri vix poterat, ut Propheta sanctus agens personam Christi, simul ageret personam Judæ proditoris, ejusque facta et scelera in se assumeret: representat ergo ea subeundo personam, non Judæ, sed Christi. Quod enim in hac venditione sui passus est Christus, hoc egit, eique infixit Judas.

Quocirca licet certum sit Zachariam hic venditionem et pretium Christi adumbrasse, et quasi in scena representasse, tamen ob disparitates jam allatas censent multi, S. Mattheum cap. xxvii, 9, ubi idipsum a Propheta prædictum docet, directe et implicite, ut dicitur: « Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem: et acceperunt triginta argenteos pretium prophetæ (Tertullianus, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. xi, legit *honorati*, hoc est decorati, quasi respiciat ad *decorum pretium*, de quo mox Zacharias) quem appetiverunt a filiis Israel: et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus. » Hæc enim verba multum differunt ab hisce Zacharie: « Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Et dixit Dominus ad me: Projice illos ad statuarium, decorum pretium, quo appetitatus sum ab eis. Et tui triginta argenteos, et projeci illos in domum Domini ad statuarium. » Cum ergo non sint Zacharie, videntur esse Jeremie: Jeremie enim nomen apud S. Mattheum constanter legitur Biblia Latina et Græca, tum moderna quam vetera, paucis exceptis. Romæ enim in *Bibliotheca Angelica Patrum Eremit.* S. Augustini vidi vetusta Biblia manuscripta, in quibus decet nomen Jeremie. Unde cum hæc verba non reperiantur in prophetia Jeremie, que nunc exstant, multi censent olim in ea existisse, et a Judæis esse erasa: aut potius ea scripta fuisse in aliquo alio Jeremie libro, qui intercidit. Unde S. Hieronymus, in cap. xxvii *Matthæi*: « Legi, inquit, nuper in quodam Hebraico volumine, quod Nazareæ sectæ mihi Hebræis obtulit, Jeremie apocryphum in quo hæc ad verbum scripta reperi. » Idem censent Origenes in tract. XXXV in *Matth.*, Tertullianus lib. IV *Contra Marcionem*, cap. xxxix, Eusebius lib. X *De Consensu Evang.* cap. vii, a Castro hie. Alii tamen ex adverso censent Mattheum citare hæc ex Zacharia, ac pro eo librorum incuria irrepisse nomen Jeremie, tum quia Syrus, et nonnulli codices Evangeliorum Latini, olim teste S. Augustino loco jam citato, non habuerunt nomen Jeremie.

Idem testantur Lyranus, Rupertus et alii, quos citat Franciscus Lucas in *Notation. Matth.* cap. xxvii. Tum quia Evangelista Prophetas subinde citant non quoad verba, sed quoad sensum, presertim quia Zacharias hic quasi comœdum agit Christi futuri: comœdus autem, uti comice et scenice representat verba et facta præterita, ita multo magis futura. Quæ ergo Zacharias symbolice, obscure et concise more suo adumbravit ut futura in Christo, hæc diserte, clare et fuse in eodem implota enarrat S. Mattheus. Hanc sententiam probabilitem censent et sequuntur S. Hieronymus, Baronius, anno Christi 34, Jansenius, Maldonatus in *Matth.* xxvii, Suarez, III part. tom. II, disp. XXXIV, sect. 1, et alii magni judicii viri (1).

DECORUM, — q. d. Egregium vero dignumque hoc est mei laboris pretium. Est ironia. Similis est illa Poeta:

Egregiam vero laudem, et spolia ampla refertis.

Alludit ad virgam decoris vers. 7, eique patheticam figit antithesin, q. d. Ego vos virga decoris decore rexi: vos indecorum et indignum mihi premium rependitis. Ego omnem meum amorem et beneficentiam in vos exhausti: vos me meumque laborem et amorem non pluris quam triginta argenteis æstimatis. Hoc scilicet mei decoris et amoris decorem est pretium, hæc tantæ meæ dignationis digna est merces.

Moraliter, idem sibi a Christo dici et exprobrari cogitet sacerdos, religiosus, christianus parvus et æcedus in Dei cultu et obsequio: Ego pro te aliquid et animam dedi: tu vix pedem ultra debitum, mei amore movere vis. Ego pro te sudavi sanguinem et aquam; tu pro me guttulum sudoris in lucro animarum, in obedientiæ munitis emittere formidas. Ego me humiliavi infra angelos et homines universos, tu mei causa vel uni postponi recusas. Hoc scilicet decorem est meæ charitatis, humilitatis, patientiæ pretium, quod mihi rependis? Dicit ergo anima sancta et fervens Christo:

O nimium nostrorum, nimium miseratæ labores,

O nostrum nimium, nil memor ipse tui.

Non genus humanum, non tantæ machina mundi,

Non tanto mercedi digna labora fuit.

Scilicet æterni proles altera parotis

Factus homo, sentes ne meriamur, obit!

« O duri, inquit S. Bernardus serm. 2 *De Pen-*

(1) Ex omnibus solutionibus illa maxime nobis probata videtur que dicit, Mattheum suo more tantum potuisse, quod dictum est per Prophetam, ab aliquo autem in margine positum Jeremiam, et inde tantum in textum irrepisse. Cæterum opponi solet, verba a Mattheo allegata duntaxat tria cum Zacharia convenire: « Et tui triginta argenteos, » cætera omnia esse diversa: « Et tui triginta argenteos, » cætera omnia esse diversa; verum, inquit Ackermann, alia etiam non pauca veteris Testamenti loca in novum Testamentum adducta, eadem ratione mutata occurrunt, in quibus alia omnia, alia adjecta, alia verbis aliis expressa sunt, neque tamen propterea negatur, revera illa esse veteris Testamenti loca.

Pathe-
ca vox
Christi
ad pa-
cos, et
scelos.

tecost., et indurati, et obdurati filii Adam, quos non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amor, qui pro vitibus sarcinulis tam pretiosas merces expendit. Non enim corruptibilibus auro vel argento effudit nos, sed pretioso sanguine suo, quem effudit abunde: quia largiter undae sanguinis de corpore Jesu, per quinque partes emanaverunt. »

VERS. 14. 14. ET FREGIDI VIRGAM. — Sicut vers. 10 conscribit priorem virgam nuncupatam Deoem, quae significabat regimen amoris suave et blandum, eo quod illud aspernarentur duri et rebelles Judaei; ac assumpsit alteram nuncupatam Funiculum, quae significabat regimen terroris et flagellorum, quod scilicet eos quasi servos regebat verberibus et flagris (quo modo eos rexit post necem Christi per quadraginta annos usque ad Titum. quibus varias clades a Romanis aliisque gentibus acceperunt Judaei, quarum multas in libris septem *de Bello Judaico* describit Josephus; haec enim praedicta fuerunt ultimi belli et excidii): ita cum vidit illos ne his quidem emendari, sed plane in peccatis suis obdurescere, confringit pariter hanc virgam, ac eorum curam et regimen deponit, eosque deserit. Factum id post mortem Christi anno circiter quadagesimo, quo Judaeos tradidit Tito et Romanis vastandos, fecitque ut eorum respublica, regnum, gens, ecclesia, religio, urbs et templum funditus everterentur. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Albertus, Hugo, Lyranus, Ribera et alii.

UT DISSOLVEREM GERMANITATEM. — Septuaginta *foebus*; Tigrina, *fraternam unitatem*, id est amicitiam germanam et fraternam, quae sub Davide et Salomone fuerat inter Judam et Israel, puta inter duas et decem tribus. Alludit ad schisma, quo Israel sub Roboam recessit a Juda et domo David, sibi que fecit regem Jeroboam, et novos deos, puta vitulos aureos, quibus templa erexit in Dan et Bethel: sed per hoc significat futuram republicae Iudaeorum dissolutionem, dispersionem, ruinam. Nam sub tempora Christi Hyrcanus et Aristobulus fratres de principatu et pontificatu decertantes, causa fuerunt cur Pompeius invaderet Judaeam. Et post Christum proprie a Tito et Romanis dissoluta est germanitas, id est fraternitas unitas et societas Juda et Israel, qua prius sub uno duce, unaque religione et lege conspirabant in unam Ecclesiam et rempublicam. Hanc enim Titus plane dissolvit et everlit, ac Iudaeos patria expulsi, et toto orbe dispersi. Adeo enim tunc soluta fuit eorum germanitas et cognatio, ut ipsi eam ignorent, nesciantque ex qua tribu aut familia sint oriundi. Nominat Juda et Israel, tum quia alludit ad schisma, quod fecit Israel a Juda sub Roboam: tum quia multi ex Israel, id est decem tribubus in schismate Roboam junxerunt se Judae, vel post schisma ad unionem cum Juda redierunt, quorum unio et

societas plane dissoluta est per Titum: cum denique, quia mystice Juda, id est confitens, representat Judaeos fideles, qui Christum amplexi, per eum servati sunt tam anima, quam corpore; excidium enim Tili evaserunt, quia moniti a Deo, et Jerusalem ante obsidionem excesserunt, uti alibi dixi ex Eusebio. Israel vero schismaticus representat Judaeos infideles, qui Christum respuentes a Tito occisi sunt, ut sensus sit, q. d. Sicut sub Roboam Deus, et domus David ac Juda repulsi a sua Ecclesia, regno et templo Israel, id est decem tribus schismaticas: sic idem Deus per Christum, qui est typicus David, sibi credentes Judaeos separabit a non credentibus et infidelibus, tum in strage Tili, tum in die iudicii, tam particularis quam universalis, quod fideles caelo, infideles tartaro adjudicabit, ut fideles sint filii et heredes Dei, infideles vero diaboli. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Hugo, Ribera et alii.

15. ANTEC STULTI. — Hucusque Propheta agit pastorem sapientem et bonum, ut Deum pastorem populi, ac pastores ab eo submitteudos, v. g. Machabeos, et maxime Christum representaret, qui virga decoris, id est amore et cura paterna, rectori essent Judaeos; ac rebelles virga funieuli, id est terrore et minis, flagellaturi. Jam praecipit ei Deus ut ex adverso agat personam, induatque habitum pastoris stulti et pravi, qui se unum curat, et gregem negligit; ut ostendat Judaeos in tales incisuros, eo quod Deum pastorem optimum, et vicarios ab eo submissos aspernati sint. Simili modo, Christus huc alludens, *Joan. xx.*, vocat se pastorem bonum, qui totus gregi invigilat, et animam dat pro ovibus, ac se opponit mercenario, qui sua commoda querit; ideo veniente lupo fugit, eique oves laeandas permittit. Sic et Ezechiel, cap. *xxxiv.*, fuisse falsos pastores Israelis taxat, eorumque mores describit, ac tandem vers. 23, promittit Deum his amotis suscitaturum verum pastorem, Christum Dominum.

VASA PASTORIS STULTI. — Septuaginta, *imperiis Chaldaeis, gubernatoris insipientis*, non speculative, sed practice, qui scilicet imperite et stulte regit gregem, quia sibi uni sapit et providet. Per *stultum* ergo hic accipe improbum, sceleratum, rapacem, crudelem qui sibi prosit, gregi obsit, imo in eum saeviat, eumque spoliat, diripiat, affligat. Ita Theodoretus, S. Cyrillus et alii. Sic peccator vocatur *stultus* passim in *Proverb.*, cap. *xv.*, 3: « Stultus irridet disciplinam patris sui. » Stultus enim est amens, qui rationis usi destitutus, stulta loquitur et agit. Quid autem stultius peccatore, qui agit contra dietamen recte rationis, contra legem, contra honestatem, contra virtutem, contra voluntatem Dei, qui pro fluxa voluptate vendit aeternam gloriam, et ultro se in ignes gehennae praecipitat? Jam ejus vasa, id est instrumenta sunt eadem quae pastoris boni, aunt S. Hieronymus et Lyranus, nimirum baculus,

Vasa pastoris stulti que? pera, fistula et sibilus; fistula enim cantu pastor mulet oves, ut suavius pasca, etiam amara, carpant et deglutiant. Nam pastor hic videtur habuisse speciem externam pastoris boni, sed non sensum ejus internum. Unde mox vocat eum idolum pastoris.

Melius alii censent « vasa pastoris stulti » a vasis boni differre: bonus enim gestat pedum, quo glebam in oves errantes projicit, ut eas ad gregem compellat; malus gestat baculum, quem in oves jacit, ut earum crura confringat: bonus gestat cultrum, quo ovibus pabula conseindat; malus macheram, qua eas mactet et laniet: unde sequitur: « Gladius super brachium ejus, » bonus in pera recondit pabulum ovium, aequae ac sum; malus suum duntaxat, et laqueum ad oves strangulandas: bonus sibilu convocat oves; malus clamore horrifico percollit et fugat eas: bonus in pera gestat unguentum, quo oves lesas ungit et sanat; malus toxicum, quo eas enecat: bonus fistula aut cornu musa canendo, oves ad alacriter pasendum invitat; malus sibi uni citharam pulsat, uti in Italia vidi nonnullos inertes rusticos et pastores pro ligone aut pedo gestare citharam, esseque citharados sibi scitos, aliis hiulcos et rancos. Ita S. Cyrillus. Haec ergo instrumenta assumpsit et induit Zacharias Dei jussu, ut pastorem improbum representaret.

VERS. 16. ECCE EGO SUSCITABO PASTOREM. — Nota hic Deum creare pastores, non tantum bonos, sed et malos ob peccata populi, ut per eos populum puniat. Sicut enim opes saepe dat impiis, ita et honores ac praefaturas.

Queres, quisnam fuit hic pastor impius? *Primo*, Theodoretus censet fuisse Antiochum Epiphaneum, qui saevit in Judaeos. *Secundo*, Arias censet fuisse Herodem Ascalonitam, qui cum esset alienigena, intrusit se in regnum Iudaeorum, cujus crudelitas patet ex infanticidio et jugulatione filiorum propriorum. *Tertio*, a Castro censet fuisse Titum et Romanos, hisce enim traditi sunt Judaei, quia noluerunt parere Christo vero pastori a Deo misso, sicut olim eisdem tradiderat Salomanasari et Nabuchodonosori gubernandos, eo quod Dei regimem respuissent. Hi enim vocantur in Scriptura pastores, ut *Ierem.*, cap. *vi.*, 3: « Ad eam venient pastores, » *Nahum*, cap. *iii.*, 48: « Dormitaverunt pastores tui, rex Assur; » *Isaia*, cap. *xlvii.*, 23: « Qui dico Cyro: Pastor meus es. » Verum Titus et Romani non fuerunt pastores stulti; nam suo consilio et patientia occuparunt orbis imperium, ut dicitur *I Machab.*, cap. *viii.*, 3.

Quarto et genuine, pastor hic significat omnes perversos pontifices et principes, qui Judaeos post tempora Zachariae rexerunt, aut pontificatum et principatum invaserunt, quibus Deus Judaeos tradidit ob eorum scelera, praesertim quod se suosque pastores respuerunt. Talis in primis fuit Iason sceleratus, inquit Sanchez, qui perditus profugit ad Antiochum, cepitque Jerusalem, et ma-

gnas civium strages edidit, *II Machab.*, cap. *v.*, 6. Item frater Iasonis Memelus, de quo dicitur *I Machab.*, cap. *iv.*, 23: « Acceptissimus a rege mandatis venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio; animos vero crudelis tyranni, et fera beluae iram gerens. » Unde et aurea vasa et templo furatus est, et Oniam pontificem interfecit curavit. Hinc *II Machab.*, v. 13, vocatur patrie proditor. Tales quoque fuerunt Herodes rex intrusus a Romanis, Annas et Caiphas, alique non a Deo, sed a Romanis ob datum pretium constituti pontifices. Item scribe et pharisaei, qui Christo vero pastori sese opposuerunt usque ad ejus necem et crucem. Tales post Christum fuerunt Theodas et Judas Gallaeus, de quibus *Act.*, cap. *v.*, 36 et 37. Idem Barchoebas tempore Adriani imperatoris, de quo Eusebius lib. *IV Histor.*, cap. *vi.* Item Pseudomoses cretensis, qui anno Domini 433, sub Theodosio imperatore, Judaeos decipit; fingens enim se Mosen, jussu eis ut a Creta mare secum ingrederentur, quasi eos in novam terram promissam deduciturus, uti olim fecerat Moses; sed ingressus mare hausit et mersit, uti refert Socrates lib. *vii.*, cap. *xxxvii.* Talis denique erit Antichristus, qui Christo crit antagonista; licet enim hic in christianos solos sit saeviturus, benignus vero futurus in Judaeos, utpote ab eis acceptandus et promovendus quasi Messias, ut docet Apostolus *I Thessal.*, cap. *ii.*, 10, tamen saeviet in animas eorum: quia eas sui idololatram, ad libidines, ad christianorum strages, aliaque scelera, ac per ea in aeternum exitum impellet; confirmato vero imperio saevit quoque in facultates et corpora eorum: erit enim in omnes crudelissimus, et ambrosissimus tyrannus. Nam tantum se summe honorem, imperium et gloriam spectabit, eique servire coget subditorum opes, corpora et animas. Unde Christus, *Joan.*, cap. *v.*, 43: « Ego, inquit, veni in nomine Patris mei, et non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. » Huic etiam competit illud: « O pastor et idolum! Voleo enim Antichristus quasi idolum et numen a suis coli et adorari. Quocirca per pastorem hunc stultum, non alium quam Antichristum intelligit S. Hieronymus, Theodoretus, S. Cyrillus, Remigius, Hugo, Lyranus, Arias, Vatablus, Ribera et alii. Verum, ut generalis et plena sit expositio, dicendum videtur Prophetam alios quoque suo aro viciniores, jam nominatos hic notare: hi enim fuerunt prodromi Antichristi, illiusque verba sequentia apposite congruunt.

QUI DERELICTA NON VISITABIT. — puta oves fessas, claudicantes, errantes, dumetis implicitas, ideoque derelictas et perditas non requirit. Unde Chaldaeus vertit: *Illi qui erraverunt non queret*; Pagninus: *Quae successa sunt non visitabit*; Vatablus: *Gravissime aegrotantem et jam deploratam non visitet*.

DISPERSUM NON QUERET. — Hebraicum *הנקה* han-

nam significat excussum, ind-que puerum a lacte et cura prima parentum excussum, hoc est ablatum et adolecentem. Unde Pagninus vertit: *Quod parvum est non queret; Tigurina: Stultium non requirit; Vatablus: Quod juvenc est non requirit*, id est agnos gregis non requirit, cum solide secesserint a grege. Notat puerorum et juvenum maximam habendam esse curam; qui enim selata et imprudentia peccat, non malitia, magis est miserandus, et facile ostenso errore in viam revocari potest. Chaldaeus vertit: *Illos qui migraverunt non requireret.*

CONTRITUM NON SANABIT. — Tigurina: *Sanctum non sanabit; Septuaginta: Fractum non sanabit.*

Id quod stat non emulget. — Pagninus: *Quod stat non portabit; Vatablus: Eam que restitit non portabit*, q. d. Ovem que praelassitudine consistit, aliis redeuntibus in caulas, et loco moveri nequit, in humeros non suscipiet, ut ferat in ovile. Chaldaeus: *Et illos qui stant non sustentabit, non fultiet; Septuaginta: Integrum non dirigit; hebraeum enim כִּלְכֵל killel varia significat, scilicet sustentare, portare, nutrire.*

GARNES PINGUUM COMEDET. — g. d. Fructur lana, lacte et carne gregis, et tamen eum non pascet; Chaldaeus: *Substantias eorum diripiet.*

ET ENGULAS EORUM DISSOLVET. — Pagninus, *separabit; Septuaginta, talos eorum parvertet; Vatablus, confringet*, scilicet ictu pedis, vel virga quam gestat. Noster vertit, *dissolvit*, id est verberando laedet et diffundit, ut incedere nequeant. Describit gestum pastoris crudelis servientis in suas oviculas.

17. O PASTOR ET IDOLUM! — Pro o hebraice est *אֵל* *el*, id est *us*, ut variant Septuaginta et Chaldaeus; vel o, ut variant Noster, Pagninus, Vatablus et alii. Unde Arabicus vertit: *Vae pastoris vano, otioso, mendaci!* Pro idolum hebraice est *אֵלִיל* *elil*, quod per anominationem alludit ad *אֵלִיל* *elil*, id est stultus, uti eum vocavit vers. 15. Jam *elil primo*, significat rem vanam, inutilem, nihili. Unde Vatablus vertit: *O pastorem nihili deserentem oves, quae sibi commissae sunt!* alii: *O pastor vane et inutilis!* Septuaginta: *Vae qui pascentis vana!* Syrus: *O pastor inanis, inculle (instar terrae inculle), qui dereliquisti oves!* Secundo, *elil* est diminutivum ab *אֵלִיל* *elil*, id est Deus, ut *elil* sit deitatus, umbra Dei et idolum. Unde Pagninus vertit: *O pastor idoli!* Tigurina: *Vae pastoris idolo, qui gregem deserit!* Noster: *O pastor et idolum!* g. d. O pastor, qui non es pastor, sed idolum et larva pastoris! qui nihil habes veri pastoris, nisi ejus umbram et simulacrum; quia tua tantum commoda aucuparis, oves vero non pascis, non curas, deseris, et permittis lupis. Addit S. Hieronymus Antichristum hic notari, qui praerrogantia vere voluit adorari ut idolum et nomen. Dicit ergo: *O pastor enil!* id est non sapiens et sane, sed stulte et insane, tu pariter es *elil*, id est non verus, sed vanus; non vivus, sed pictus et fictus pastor; simia es pastoris, non pastor. Simia est

simia, etiamsi aurea gestet insignia; ita et tu simia es hominis, non homo; aureum gestas pedum, auream coronam et mitram, ae byssinam poderem; sed in mente et corde nil habes sapientiae, nil curae, nil vigilantis, nil industrie pastoralis. Vae, vae, vae tibi! In decretorio mundi die hanc larvam detegat Christus iudex, ostendat eum inane fuerit hoc pastoris idolum, quod extarius praefers. Talis fuit Novatianus Antipapa et emulus S. Cornelii Papa, de quo S. Cyprianus epistolae ad Iubaianum: « Novatianus, ait, simiarum more, quae cum homines non sint, humana tamen imitantur, vult Ecclesiae Catholicae auctoritatem sibi et veritatem vindicare, quando ipse in Ecclesia non sit, imo adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis et hostis exsistit, » etc. Sic praedictos hereticorum sunt simia et idola pastorum.

Moraliter, disce hie vita et indicia falsi pastoris, ex iisque collige virtutes et signa veri pastoris. Falsus enim, ait Zacharias, a derelicta non visitabit, dispersum non queret, contritum non sanabit, id quod stat non emulget, carnes pinguium comedet, et ungulas eorum dissolvit. Radicem mali tangit S. Gregorius homil. 17 in *Evangelio*: « Curis, ait, secularibus intenti, tanto insensibiles intus effimur, quanto ab ea quae foris sunt studiosiores videmur. Usu quippe curae terrena a caelesti desiderio obdurescit animus, et dum ipso suo us durus efficitur per actionem saeculi, ad ea emoliri non valet quae pertinent ad charitatem Dei. » Et mox: « Nulla animarum lucra quaerimus, ad nostra quotidie stadia vacuamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Et quia eo ipso quo ceteris praelati sumus, ad agenda quaelibet majorem licentiam habemus, susceptae benedictionis ministerium veritatis ad ambitionis argumentum. » S. Bernardus serm. 76 in *Caen*: « Ad civitatis (dei, puta Ecclesiae), ait, custodiam opus est viro forti, spiritali, fideli; forti ad propulsandas injurias; spiritali ad deprehendendas insidias; fideli, qui non quae sua sunt quaerat. » Et mox: « Pauci admodum sunt qui non quae sua sunt quaerant, ex omnibus charis ejus. Diligent quia muna, nec possunt pariter diligere christum, quia muna dederunt mamonae. Intuere quomodo incedunt nitidi et ornati, circumcincti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo. Nonne si quempiam talium repente eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis, quam sponse custodem? Unde vero hanc illius exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensurarum luxuriam, congeriem vasorum argenteorum et aureorum, nisi de bonis sponse? Inde est quod illa pauper, et munda relinquunt, facie miseranda, inculca, hispida, exsangui. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed epoliare; non est custodire, sed perdere; non est instituire, sed prostruere,

Judicia falsi et veri pastoris.

et devorare, dicente de illis Domino: Qui devorant plebem meam ut cibum panis. Quem dabis mihi de numero prelatorum, qui non plus vigilat subditorum vacuandis insaruptis, quam vigiliis exsurgendis? ubi qui orando fleat iram, qui praedicti annu placabilem Domino? O ultimum iam vigiles reperirentur ad curam, quam alacres currunt ad cathedram!

Ex adverso veri pastores querunt non quae sua sunt, sed quae Christi: non bursas venantur, sed animas; non vitam lautam ambiunt, sed crucis et martyria pro gloria Dei. Inter alios posteriori aevi hae in re eminent S. Adalbertus Pragensis, et postea Gnesnensis episcopus, qui cum nobilissimis in Bohemia parentibus prognatus esset, spreto saeculi pompis in sortem Domini ascitulus, sua in pauperes erogavit. Raptus ad episcopatum Pragensem, totus corrigendis pravorum moribus incubuit, pie severus, et graviter mitis. Meridies praedentem (praeter dies festos) media nocte dormientem nunquam vigilat, lectus ejus erat humus. Cum se primum apud Bohemos proficere videret, perrexit ad Hungaros, eosque ae in primis Geisam docem, ejusque filium S. Stephanum, qui primus apud Hungaros regis nomen et dignitatem accepit, ae martyr occubuit, in fide eruditus. Inde perrexit ad Polonos, quibus in christiana doctrina confirmatis, progressus est in Prussiam, ubi ab infidelibus occisus, apostolatus simul et martyrii lauream est adeptus, anno Domini 997; ejus sepulcrum venerationis causa paulo post visens Otto III imperator, brachium sancti (quod Roma in ecclesia S. Bartholomae depositum, ubi illud quotannis veneramur) a Boleslao principe dono accepit, eique vicissim pro munere coronam regiam rependit, atque exinde Poloniae principes, reges habitus vocati sunt, qui antea ducum nomine censebantur. Regnum ergo debent S. Adalberto, quod ab ejus aevi jam per sexcentos annos obtinet, aequae ac Hungari. Ita habet ejus Vita, et *Annales Poloniae*.

Porro ex hoc loco discimus duo esse officia veri pastoris. *Primum* est, vigilantia et cura gregis. *Secundum*, eminentia virtutis et vitae sanctitatis. Nam falsos fletosque pastores hic describit et carpit Zacharias ex duobus oppositis, scilicet quod dormiant negligentique gregem, et quod commoda sua sectentur, non gregis, eaque carnalia, non spiritualia. Quoad *primum*, S. Antiochus hom. 3, censet pastorem totum debere esse oculum et mentem: Is, inquit, ejus fidei tutela animarum a Deo credita est, non mediocri studio vigilare debet pro salute subditorum, quippe qui certo sciat se pro illis aditurum esse animae propriae periculum, etc. Debet igitur pastor totus esse mens et oculus, ut ne una quidem concrediturum sibi peccatum indigna fiat, quae recipiatur a Domino per oscitantiam. Pastores ergo sint Argi, hoc est centoculi, ut singulas oves intro-

spiciant et curent; ideoque ante omnia primo seipsos introspectant et curent. Qui enim sibi est nequam, cui erit bonus? Qui se negligit, cui advigilabit? Scriptum est enim: Medice, cura te ipsum. Subditorum ergo est obedire, pastorum vigilare, juxta illud *Hebr.* xiii, 17: « Obedite propositus vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi. » Si oculi dormiant, totum corpus dormit: oculi plebis pastores sunt; si pastor dormiat, plebs etiam dormiet. Vigilantis pastoris exemplum accipe *Genes.* cap. xxxi, 38: « Viginti annis (ait Jacob) fui locum, » id est cum Laban; « oves tuae et caprae steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi; nec captum a bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddidam: quidquid furto peribat, a me exigebas; die noctisque aesta urebar et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, » etc. Si sic laborat et vigilat (ait Magnus Gregorius lib. vii, epistolae 48 ad *Anastasium*): si sic, inquam, laborat et vigilat qui pavit oves Laban, quanto labori quantisque vigiliis debet intendere, qui pascit oves Dei? Observa verba illa Jacob: « Ego damnum omne reddidam; quidquid furto peribat, a me exigebas. » Quae indicant a pastore rationem ovium respondendam a Deo. Damnum omne quod ipsius culpa contigerit, pastor reddet; quidquid perierit, ab eo exigetur. Hoc est quod ait S. Chrysostomus lib. II *De Sacerdotio*: Cui Christi gregis concreditus est, hunc ovibus deperditis, animae propriae jacturam facere oportet.

Quoad *secundum*, typum dat Saul rex Israelis, de quo dicitur I *Reg.* cap. ix, quod ab humeris sursum eminebat super omnem populum. Ubi S. Gregorius: Rex, ait, praecedit collo, praecedit capite; collo locutio, capite contemplatio designatur. Capite ergo et collo omnium subditorum et capita pastor excellit, si contemplationis altitudinis mirabilis est, et sublimitatis doctrinae. *Isaie* xi, praecipit Deus ut pastor evangelizans ascendat in montem: « Super montem, ait, excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion; » ex vita igitur sublimi, et non inania vulgarique, pastor ovibus, ut audiatur, debet evangelizare: quod docet idem vigilantissimus et sanctissimus pastor vere Gregorius, lib. I *Epistolarum*, epistolae 24 ad *Episcopatum Constantiopolitanaum*: « Qui, ait, loci sui necessitate te exigit summa dicere, hae eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat; quia quod loquendo praecipit, ostendendo adjuvat ut fiat. Hinc enim per Prophetam dicitur: Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion; ut videlicet qui caelesti praedicatione utitur, ima jam terrenorum operum descens, in rerum culmine stare videatur, tantoque subditis facilis ad meliora pertrahat, quanto per vite meritum de supernis clamat. » Eximius quoque pastor

Exemplum S. Adalberti.

Deo ecclesiae veri pastoris.

Salvianus, quem Gennadius episcoporum magistrum appellat, hac de re præclare lib. 1 *ad Ecclesiam Catholicam* sic scribit: « Sacerdotes exempla esse omnibus debent, et tanto antestare cæteris oportet devotione, quanto antestant omnibus dignitate. Nihil enim est turpius, quam excellentem esse quemlibet culmine, et despiciabilem vilitate. Quid est enim aliud principatus sine meritum sublimitate, nisi honoris titulus sine homine? Aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto? Et ideo cunctos qui sacri altaris suggestu eminent, tantum excellere oportet merito, quantum gradu. » Causam dat S. Basilius apud Nazianzenum in ejus *Laudibus*. Vix enim est, inquit, ut antistes per summum assequatur medium, ac per exuberantem virtutis amplitudinem vulgus ad mediocritatem pertrahat. Denique aurea est sententia S. Gregorii lib. VII, *epist.* 32: « Lux gregis flamma est pastoris. Decet enim pastorem, docet Dominicum sacerdotem moribus et vita clarescere, quatenus in eo tanquam in speculo vite sue plebs commissa et eligere quod sequatur, et videre possit quod corri-

gat. » Plura si cupis, vide ea quæ dixi *Ezech.* XXIV. GLADIUS SUPER BRACHIUM EJUS. — Vel active, vel passive. Active accipit Chaldaeus dum verit: *Simitis est pastor hic stultus lanioni, qui habet gladium in manu sua, et oculus ejus respicit ad pinguiam ut jugulet ea*, ideoque punietur a Deo, qui brachium ejus urefaciet, et oculum obscurabit. *Secundo*, alii passim accipiunt passive, idque exigunt sequentia, *q. d.* Gladius, id est ultio Dei incumbet brachio crudeli pastoris stulti, ut ejus potentiam confringat: item oculo dextro ejus, id est ejus providentiæ, calliditati, consiliis et prave intentioni, qua salagit gregem expilare et perdere, *q. d.* Deus hæc ejus consilia et pravas intentiones dissipabit, et infatuabit. Nam brachium ejus urefaciet, id est potentiam illi adimet: et oculum ejus dextrum, id est intentionem et machinationem obscurabit, exercebit et evertet. Ita S. Hieronymus, Theodorus, Remigius, Hugo, Lyranus, Arias, Vatablus, Ribera et a Castro. Hoc in Antichristo clarissime patet, quem « Dominus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui, » *in T. Essal.* cap. II, 8.

CAPUT DUODECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicit Jerusalem a Gentibus, quin et a Judæis perfidis oppugnandam, sed Deum eam tutaturum per Machabæos, qui quasi heroes instar ignis omnia pervadent, subjicient, absument, ac tandem, vers. 10, promittit Deus se effusurum in Jerusalem spiritum gratiæ et precum per Christum, quem fideles visuri sunt in cruce clavæ lanceaque transfuram, ideoque planetam maximum facturi. Ita S. Hieronymus, Theodorus, Remigius, Albertus et Hugo. Allegorice Jerusalem est Ecclesia, præsertim primitiva, quam Deus per apostolos et martyres quasi heroes, contra omnes insultus Judæorum et Gentilium per trecentos annos fortissime propugnavit: ita Ribera, Arias et Vatablus, ac rursus in fine mundi contra Antichristum, Gog et Magog propugnabit. Allegorice dico, non litteraliter, uti multi censent. Nam litteraliter loqui Zachariam de temporibus Machabæorum mox secuturis, patet tum ex consequentia temporum, tum ex connectione et congruentia oraculorum horum cum gestis Machabæorum; tum quia vers. 10, desinit in passione Christi. Hæc autem secuta est aetatem Machabæorum. Sicut ergo Isaias, Jeremias, Osee, Daniel, Ezechiel, etc., prædicaverunt ea quæ Judæis mox erant eventura a Salmanasare, Nabuchodonosore, Cyro et Dario: sic et Zacharias prædicit ea quæ isdem mox obventura erant ab Antiocho sub Machabæis (1).

1. Onus verbi Domini super Israel. Dicit Dominus extendens cælum, et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo: 2. Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulae omnibus populis in circuitu: sed et Juda erit in obsidione contra Jerusalem. 3. Et erit: in die

(1) Cum satis clare Cornelius discernat quæ litteraliter in hoc capite de Machabæorum temporibus intelligenda sint, et nos ipsi in notis subsequentibus hunc sensum non prætermittimus; analysin totius hujus capituli quod secundam partem Zachariæ vaticiniorum de prærogativis Ecclesie Christi incipit, in sensu eminentiore et sublimiori exponimus.

Post prælationem, notans prophetiæ severitatem contra incredulos, et certitudinem ex Dei potentia, 1: Pango, describit Propheta providam Dei curam, qua

Christi Ecclesia, primo, munitur vi inaccessa et immobili, 2, 3; secundo, defenditur contra hostium assultus, 4; tertio, instruitur Apostolis et prædicatoribus invictis ac victoribus, 5, 6; quarto, amplificatur particularium Ecclesiarum accessionibus, 7.

Secundo, gratiarum abundantiam, Ecclesie Christi collatam, primo, per Dei tutelam, lapsorum penitentiam, fidelium virtutem, hostium compressionem, 8, 9; secundo, per effusionem spiritus gratiarum, precum et lacrymarum super Judæos, Christi crucifixores, sed con-

illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis: omnes qui levabunt eam, concisione lacerabuntur: et colligentur adversus eam omnia regna terræ. 4. In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, et ascensorem ejus in amentiam: et super domum Juda aperiam oculos meos, et omnem equum populorum percutiam cæcitate. 5. Et dicent duces Juda in corde suo: Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercituum Deo eorum. 6. In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, et sicut facem ignis in feno: et devorabunt ad dexteram et ad sinistram omnes populos in circuitu: et habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem. 7. Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio: ut non magnifice gloriaretur domus David, et gloria faciem ignis contra Judam. 8. In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem, et erit qui offenderit eis ex in die illa, quasi David: et domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum. 9. Et erit in die illa: quæram conterere omnes Gentes, quæ veniunt contra Jerusalem. 10. Et effundam super domum David et super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ et precum: et aspiciet ad me, quem confixerunt: et plangent eum planetu quasi super unigenitum, et dolerunt super eum, ut doli solet in morte primogeniti. 11. In die illa magnus erit planetus in Jerusalem, sicut planetus Adadremmon in campo Mageldon. 12. Et planget terra: familiæ et familiæ seorsum: familiæ domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum: 13. familiæ domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum: familiæ domus Levi seorsum, et mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, et mulieres eorum seorsum. 14. Omnes familiæ reliquæ, familiæ et familiæ seorsum, et mulieres eorum seorsum.

1. ONUS VERBI DOMINI SUPER ISRAEL. — « Onus » est onerosa, tristis et funesta propheta, ut dixi *Isaiæ* cap. XII, 4 (1). Israel hic vocatur populus Judæus, descendens a Jacob. Hic enim ab angelo cognominatus est Israel, ideoque omnis ejus progenies, puta duodecim patriarchæ, et duodecim tribus ab eis proeminatæ, vocatæ sunt Israel. Jam quia decem tribus olim abductæ in Assyriam, toto orbe dispersæ erant, ita ut tempore Zachariæ Israelis nomen in eis evanuisse videretur, hinc stirps et familia, ac consequenter hereditas et nomen Israelis, redacta sunt ad duas tribus reliquas, puta ad Judæos. Hi enim fuerunt stirps Jacob, et populus Dei, cui exhibitus fuit Messias, Abrahæ et Jacobo promissus. Ita Cyrillus. Predicit ergo hic Zacharias onus, id est clades Israel, id est Judæis, ab Antiocho ejusque ducibus et posteris intentandas, sed Dei dextera et scuto avertendas per Machabæos. Unde Dei potentiam exaggerando, præmittit dicens:

DICIT DOMINUS EXTENDENS COELUM, ET FUNDANS TERRAM, ET FINGENS SPIRITUM HOMINIS IN EO, —

versus, 10. Eorum dolor prædicitur intensione maximus, 11: proprietate principibus, scribis, sacerdotibus et pharisæis debitus, 12, 13: universitate omnibus communis, 14; tertio, per patulam omnibus Ecclesie doctrinam et parata fidelibus sacramenta, cap. XIII, 1.

(1) Hebræus: *Pronuntiatio verbi Jehovæ*, id est effatum Jovæ super Israele, hebræice יהוה, id est universo populo Hebræorum, non contra Israelitæ. Neque enim, ut optime observat Rosenmüller, mala prænnuntiat Israelitis propheta quæ sequitur, sed vindicandos illos et liberandos ex hostium potestate promittit.

q. d. Ego sum Deus omnipotens, omniscius et optimus; nam meam omnipotentiam ostendi, dum vastissimos colos ex nihilo creavi et expandi; sapientiam meam patefecit, dum terram in medio mundi pendulam mira arte fundavi et fulcivi: bonitatem demonstro, dum quotidie animas creo, et in corpora hominum nascentium immitto et conservo. Ergo multo magis eadem omnipotentia, sapientia et bonitate fulciam et defendam Jerusalem, hostesque ejus coram ea collidam et confringam. Hinc mystice, cælum est symbolum Ecclesie Christiane, quam Deus per totum orbem extendit; terra autem, populi Judaici, quem Deus in medio Ecclesie quasi suspendit.

2. ECCE EGO PONAM JERUSALEM SUPERLIMINARE CRAPULÆ. — Hebræum כסא *soph* significat duo: primo, limen et superliminare; secundo, calicem vel poculum, uti vertunt hic Chaldaeus, Vatablus, Pagninus, Arias et alii (2). Rursus רעל *real* significat primo, tremorem; secundo, crapulam; tertio, soporem; quarto, venenum; quinto, stuporem; sexto, concussionem. Unde alii vertunt, *vas ebrietatis*; alii, *vas tremoris*; aut, ut Syrus, *portam tremoris*; vel ut Arabicus, *portam commotionis*; alii, *calicem veneni soporiferi*; alii, *craterem stuporis*.

(2) Hic sensus magis nativus nobis videtur: *Ecce ego reddam Jerusalem calicem inebriantem omnibus gentibus in circuitu*; id est, populi undique magno cum ardore ad Jerusalem confluent, velut sitim suam ejus expugnatione et direptione restincturi; sed potus hic, quem sitim, ita eos inebriabit, ut vertigine correpti ruant, atque ad mortem soporentur.